

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Hana Stijepić

**Medijska reprezentacija znanstvenikov in
intelektualcev (primer Pierre Bourdieu)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Hana Stijepić

Mentor: doc. dr. Marko Milosavljevič

**Medijska reprezentacija znanstvenikov in
intelektualcev (primer Pierre Bourdieu)**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Hvala staršem in bratu za podporo pri pisanju diplomske naloge.

Medijska reprezentacija znanstvenikov in intelektualcev (primer Pierre Bourdieu)

Intelektualci v Franciji tvorijo pomemben del današnje družbe tako v socialnem kot ekonomskem smislu. Tu je sam pojem intelektualca tudi nastal, prav tako pa v nobeni drugi družbi niso bila njihova mnenja o dnevni politiki, moralnih ali ekonomskih debatah tako upoštevana in pomembna. Danes ni več tako, saj so ta prostor zasedli mediji, kar smo pokazali na primeru francoskega intelektualca in znanstvenika Pierra Bourdieuja, ki je v svetu ugledno intelektualno ime, a se ga v Franciji drži določen prizvok neugodja oziroma kontroverznosti. Kakor je prikazala ta diplomatska naloga, sta njegov vstop v javno sfero in mediatizacija njegove osebe spremenila pogled nanj, saj je bil eden redkih intelektualcev, ki so javno kritizirali liberalizem in proces globalizacije. Preverjali smo hipotezo, da kritični intelektualec, kakor opisujemo Pierra Bourdieuja, danes v javni sferi le težko obstaja, saj so si jo zavzeli mediji, ki tudi definirajo, o čem se bo govorilo in s kom, ter tako tudi vplivajo na odnos do določenih tem. Ugotovili smo, da mediji angažiranost intelektualcev predstavljajo kot zablodo, analizo medijskega delovanja pa označujejo kot nerazumevanje realnosti novinarskega dela. Mediji želijo, da jim intelektualci služijo predvsem kot eksperti, ki podajajo prispevku učen podton.

KLJUČNE BESEDE: intelektualci, Francija, mediji, reprezentacija, novinarstvo

Media representation of scientists and intellectuals (the case of Pierre Bourdieu)

In France the intellectuals are an important part of the society economically as well as socially. It was here that the concept of an independent intellectual was conceived. Also in no other society their opinions of daily politics, economic and moral issues were so much considered. This is no longer the case today as the public space was taken by the media, which we tried to show by basing our study on the case of Pierre Bourdieu, a world-renowned intellectual name whose reputation was tainted with controversy in France. This study tried to show that it was the media coverage of his appearances in the public sphere that changed the way he was considered. He was one of the rare intellectuals who openly and publicly criticized liberal politics and the process of globalization. We studied the hypothesis that the critical intellectual, as we define Bourdieu cannot exist in the public sphere as it was taken over by the media. Media defines what we will talk about and with whom and in doing that are influencing our opinions on certain subjects. We discovered that the media represent activism as delusion and the analysis of media functioning as a failure to grasp the reality of journalism activities. Journalists want to use the intellectuals in the media as experts who give their contributions an intellectual undertone.

KEY WORDS: intellectuals, France, media, representation, journalism

KAZALO

1 UVOD	6
2 NASTANEK POJMA INTELEKTUALEC V FRANCJI	9
2.1 Kritični intelektualec	9
2.2 Razvoj intelektualcev v Franciji	13
3 PIERRE BOURDIEU IN NOVINARSKO POLJE	18
3.1 Družbeno gibanje leta 1995 in Bourdieu	21
3.2 Bourdieu, Daniel Schneidermann in novinarstvo.....	27
3.2.1 Izdaja knjige <i>Na televiziji</i>	31
3.2.2 Novinarstvo kot ga vidi Bourdieu.....	33
3.3 Smrt Pierra Bourdieuja v medijih.....	37
4 MEDIJSKA REPREZENTACIJA INTELEKTUALCEV	40
4.1 Nezaupanje med intelektualci in novinarji	41
4.2 Intelektualci, novinarji in družbene spremembe.....	42
4.3 Retorika intelektualca in retorika novinarja	43
4.4 Odnos novinarja do intelektualca	46
4.5 Nerazumevanje intelektualnega polja.....	47
5 SKLEP	49
6 LITERATURA	51

1 UVOD

Ali danes še obstajajo intelektualci? Odgovor, ki se ponuja, je seveda, da nikoli še ni bilo toliko univerzitetnih profesorjev, znanstvenikov, učiteljev, umetnikov in pisateljev, ki bi se ukvarjali s proizvodnjo idej. Lahko bi rekli, da niso bili še nikoli tako številni, prav tako pa tvorijo pomemben del moderne družbe, tako v socialnem kot ekonomskem smislu. Postavi se torej vprašanje: ali imajo intelektualci danes pomemben status v naši družbi? Predvsem pa, ali imajo vpliv na javne debate? Kako izražajo svoja mnenja?

Kot radi zapišejo študentje novinarstva, so mediji danes nepogrešljiv del demokratične družbe. Obenem pa nas v predavalnicah učijo, tudi s pomočjo teorij Pierra Bourdieuja, da imajo danes mediji nadvlado nad mišljenjem velikega dela prebivalstva in da je kritično branje in gledanje medijev nepogrešljivo za razumevaje »realnosti«. Kritike družbenega sistema in medijske produkcije pa le redko presežejo zidove fakultet. Kam torej izginjajo kritični glasovi? Lahko danes avtonomija izven medijev sploh obstaja in kako jo dojemajo novinarji, ki medijski sistem ustvarjajo?

Odgovor na ta vprašanja sem iskala v Franciji, kjer je koncept intelektualca nastal in dobil ime, za primer intelektualca in znanstvenika pa sem vzela Pierra Bourdieuja. Bourdieu je v Franciji nedvomno ugledno intelektualno ime, njegove teorije poučujejo na univerzah, o njegovem delu še vedno izhajajo knjige. A se njegovega imena še vedno drži določen prizvok neugodja oziroma kontroverznosti. Kakor bo skušala prikazati ta diplomska naloga, sta njegov vstop v javno sfero in mediatizacija njegove osebe spremenila pogled nanj, saj je bil eden redkih intelektualcev, ki so javno kritizirali liberalizem in proces globalizacije. Bourdieu velja (torej) za kritičnega intelektualca, družbenega znanstvenika, »ki dela po pravilih scholarshipa, da lahko sproducira angažirano vednost, to se pravi scholarship with commitment« (Kramberger 2006, 14). Kot predstavnik šole kritičnega mišljenja je v nasprotju z medijskimi intelektualci, ki so, kot to opiše sociolog Loic Wacquant, »nominalno akademiki, dejansko pa se

kratkočasijo s pisanjem površnih kolumn, uvodnikov in minutno sestavljenih prispevkov, ki se pojavljajo na radiu ali televiziji in so povsod na voljo, da diskutirajo o vročih temah, za katere nimajo nobene specifične kompetence« (Wacquant v Kramberger 2006, 179).

Namen diplomskega dela je predstaviti osebnost in znanstveno delovanje sociologa Pierra Bourdieuja in na osnovi njegovega primera analizirati na kakšen način znanstveniki in intelektualci danes stopajo v medijski prostor in kako so v tem prostoru sprejeti. Posvetila se bom odkrivanju razlogov, ki so Bourdieuja pripeljali k aktivnemu posegu v javno sfero, na koncept kritičnega intelektualca, kaj danes predstavlja in njegovo genezo v Franciji. Naloga se bo osredotočila na razvoj in položaj kritičnega intelektualca v Franciji in iskala kako heterogeno polje novinarstva vpliva in predstavlja avtonomno polje mišljenja.

Na osnovi mediatizacije Bourdieujeve podpore družbenemu gibanju decembra leta 1995, njegovega nastopa na televiziji in v kasnejših polemikah, pa tudi poročanja o njegovi smrti bom sklepala, da se kritični intelektualec v medijih ne more izraziti, ker mu na eni strani tega ne dovoljuje medijski dispozitiv, po drugi strani pa ga omejuje lastno neobvladovanje načinov medijske produkcije. Osnovno vodilo je hipoteza, da kritični intelektualec v javni sferi danes le težko obstaja, saj so jo zavzeli mediji, ki določajo, kdo velja za intelektualca. Mediji tudi definirajo, o čem se bo govorilo in s kom, ter tako tudi vplivajo na odnos do določenih tem.

V prvem delu naloge bom z zgodovinsko analitično metodo predstavila pregled razvoja kategorije intelektualca in s pomočjo analize sekundarnih virov in deskriptivne metode analizirala pojem kritičnega intelektualca. V drugem delu bom opredelila delo Pierra Bourdieuja in skušal s pomočjo analize sekundarnih virov ugotoviti, zakaj se je znanstvenik odločil vstopiti v javno sfero. Z opisno metodo, interpretacijo sekundarnih virov in analizo člankov napisanih v tem obdobju bom tudi opisala, kako so mediji predstavljali Bourdieujevo udeležbo v decembrskem gibanju leta 1995, njegov prvi nastop na televiziji in reakciji uglednega novinarja na Bourdieujevo kritiko medijev in zaključila s kratko

analizo poročanja o njegovi smrti. Tretji del bo z metodo sinteze prebranih člankov in znanstvenih del podal refleksijo o odnosu med novinarji in intelektualci ter posledično njihovi medijski reprezentaciji.

O odnosu med mediji, novinarji in Bourdieujem je bilo veliko napisanega (tako s strani zagovornikov njegove misli kot nasprotnikov), primer je bil odmeven, tudi zato, ker je postavil kritiko medijev v središče medijskega zanimanja. Vseh okoliščin Bourdieujevega odnosa do medijev seveda ne moremo poznati (čeprav je gotovo, da so bile med določenimi novinarji in Bourdieujem tudi osebne zamere), a nam njegov primer vseeno lahko da misliti o odnosu med novinarji in kritičnimi intelektualci, torej tistimi, ki na radikalen način preverjajo ustaljene oblike mišljenja. Problem ima veliko dimenzij, ki jih ta diplomska naloga ne bo obravnavala. Svoje sklepe bom oblikovala na podlagi prebrane literature in člankov iz časopisa *Le Monde*, tednika *Le Nouvel Observateur* in nekaterih drugih tiskanih medijev.

Ta diplomska naloga se bo posvetila predvsem položaju v Franciji, ki pa ga lahko apliciramo tudi na slovenske razmere. To ne bo izčrpna analiza vseh medijskih pojavljanj Bourdieuja, ampak bo služila kot razmislek o razmerju med intelektualci in novinarji ter njihovih vlogah. Predvsem pa je povabilo h kritičnosti, na primer takšni, kot jo najdemo v življenju Karla Krausa, avstrijskega intelektualca in novinarja, ki je znal kritizirati tako svoj intelektualni status kot novinarsko delovanje. Kritičnosti, ali bolje samokritičnosti kot značajske lastnosti, ki naj bi definirala tako novinarje kot intelektualce.

2 NASTANEK POJMA INTELEKTUALEC V FRANCIJI

2.1 Kritični intelektualec

Kaj definira pojem intelektualca? Večina teoretikov pojem povezuje z dvema pogojema. Prvi je, da intelektualec deluje v sferi mišljenja, ki proizvede določeno delo. Drugi pogoj pa je, da intelektualec ne le proizvede delo, ampak da se ukvarja tudi s stanjem v družbi in da se udeležuje debat o socialnih vprašanjih v javni sferi. Glavna naloga je torej udeležba v javnosti, kot trdi tudi filozof Cvetan Todorov, ki izvzame iz kategorije intelektualcev pesnike, »zaprte v slonokoščene stolpe poezije«, kot tudi politike in propagandiste, saj ne ustvarijo nobenega dela (Todorov 1995, 1121). To je le eden mnogih pogledov na intelektualce, saj niso ne pravno ne poklicno definirana kategorija, zato soglasje o definiciji ne obstaja.

Tako zgodovinarji kot sociologi pripisujejo nastanek intelektualca aferi Dreyfus in intervenciji francoskega pisatelja Emila Zolaja. Takrat je nastala intelektualna koalicija, sestavljena iz levo usmerjenih politikov, učiteljev, novinarjev in kulturnikov. Kakor sta to opisala Laurent Bonelli in Hervé Fayat v *Le Monde Diplomatique* že vse od te afere, pa prek vojne v Alžirije skupino intelektualcev definirajo mobilizacije, ki so definirale njihov način delovanja (Bonelli in Fayat 2006).

Steve Fuller v istoimenski knjigi intelektualca opiše predvsem kot osebo, ki ima »intelektualno avtonomijo« (Fuller 2005, 113). Pravega intelektualca pa po njegovem mnenju odlikuje obravnavanje katerekoli problematike z različnih vidikov kot tudi zmožnost in želja predstavljati svoje ideje na katerikoli način oziroma preko kateregakoli medija. Prav tako naj bi intelektualec ustvarjal priložnosti za upiranje, oziroma »situacije, ki nas silijo, da sprejmemo odločitve« (Fuller 2005, 27). Kredibilnost intelektualca oziroma neodvisnost misli, ali kar je Immanuel Kant imenoval »avtonomija«, je, da zavzame pozicijo, za katero se zdi, da zanj nima nobene uporabne vrednosti. Ta pojem je vpeljal že sociolog

Karl Mannheim, ki je imenoval inteligenco »prosto lebdečo« torej neodvisno od svojih socio-ekonomskih korenin.

Vsaka definicija intelektualca implicitno podarja ne le idejo, da intelektualci delujejo v javni sferi, ampak da to počnejo tudi s pozicije relativne avtonomije. Tej viziji pa je sestavni del tudi pogled, ki trdi, da so intelektualci prav zaradi narave njihovega dela in avtonomne pozicije odgovorni za to, da stremijo k verodostojnosti in resnici (Jennings 1997, 10).

Taka reprezentacija in ugled intelektualca sta močno zaznamovala ljudsko percepcijo v 20. stoletju, ko je bilo govora o »univerzalnem« in »javnem« intelektualcu. Od konca 20. stoletja se sprašujemo predvsem, ali je bila avtonomija sploh kdaj dosežena. Podobo intelektualcev danes namreč močno zaznamujejo, kar novinarji radi poudarijo, njihov pretekli politični angažma, kakor kaže primer francoskega filozofa Sartra, ki so ga v zadnjih letih življenja, še posebej pa po smrti, zaradi izražene podpore komunistični partiji ostro kritizirali, lahko bi rekli celo diskreditirali. Zaradi pisane zgodovine intelektualcev obstaja tudi nedvomno veliko pomislekov o njihovi integriteti na sploh. Če pustimo ob strani vse pomisleke o integriteti, pa še vedno ostaja vprašanje avtonomije. Kar danes, po mnenju mnogih avtorjev (Jennings 1997; Todorov 1997) grozi avtonomnosti kritičnega intelektualca so množični mediji. Régis Debray, ustanovitelj mediologije v Franciji, je v knjigi *Le Pouvoir des intellectuels* opisal francosko intelektualno življenje v 20. stoletju takole: od leta 1900 do 1930 je bil arhetip intelektualca učitelj, ki se je pridružil boju za oprostitev Dreyfusa in za Republiko, od leta 1930 do 1960 je bil intelektualec neodvisni pisec in je obiskoval kroge Gideove *La nouvelle revue française* od leta 1960 pa je televizijska zvezda. Debray meni, da je zadnja doba intelektualno funkcijo znatno degradirala (Debray v Jennings 1997, 13). »Množični mediji namreč vedno prikazujejo osebno in ne kolektivno, senzacionalno in ne razumljivo, individualno in ne univerzalno. Prava moč, tista, ki odloča, kdo bo slišan, leži v rokah novinarjev in medijskih magnatov, ki cenijo predvsem blesteče govorjenje o stvareh, o katerih praktično ne vedo nič« (Debray v Jennings 1997, 13–14). Da bi preživel, se mora torej intelektualec

odreči znanosti in se predati ambicioznosti, meni Debray. Danes je najpomembnejše za intelektualce, da imajo svojo tedensko kolumno, radio program ali tv šov, meni.

Debray ni edini, ki tako opisuje sodobno situacijo. V knjigi *La tribu des clercs* Remy Rieffel (v Jennings 1997, 74) postavi tezo, da se je hierarhija intelektualne legitimacije radikalno spremenila in da je dominacija množičnih medijev za sabo potegnila nastanek novih novinarskih elit. Na mestu intelektualca preroka tipa Sartre, je zdaj vzniknil medijski intelektualec oziroma »intelektualec-novinar« (v Jennings 1997, 74). Primer, ki ga sicer navaja Debray kot primer medijskega intelektualca, so volitve v evropski parlament leta 1994. Primer kampanje publicitete željnih intelektualcev na račun politične aktivnosti je lista *Sarajevo* z Bernard-Henry Lévyjem in Andrejem Glucksmannom na čelu. Debray celotno kampanjo opiše kot »triumf množičnih medijev, ki so jim pomagali profesionalni zapeljevalci« (v Jennings 1997, 75).

Nedvomno lahko opazimo rastoče zanimanje za intelektualce oziroma naznanjanje njihovega propada ne samo v Franciji, ampak tudi drugod na začetku 21. stoletja, kar je najbrž posledica človeške zmedenosti v »post-ideološki« družbi. Edward Saïd je v predavanjih na BBC zato pozval k aktivistični vlogi intelektualca. Saïd sodobnega intelektualca vidi kot razkrivalca nevidne moči in njenega dominantnega diskurza. Intelektualec danes poda nepristransko sodbo, da so identiteta, tradicija in narod skonstruirane entitete. Vsi intelektualci nosijo v sebi osnovno razumevanje ali skico globalnega sistema, zato lahko igrajo negativno vlogo, katere cilj je, in tu Saïd citira Bourdieuja: »Ustvarjati in razširjati instrumente obrambe pred simbolično dominacijo, ki se vse bolj naslanja na ugled znanosti« (Saïd 2001).

Saïd poudari, da je danes izredno veliko poklicev, ki delujejo na intelektualnem polju, kot na primer ljudje, ki delajo na televiziji, akademski profesionalci, računalniški analitiki, pravniki na področju športa in množičnih občil, svetovalci za management, izvedenci za politiko, vladni svetovalci, avtorji specializiranih tržnih poročil in seveda polje celotnega modernega množičnega žurnalizma.

Intelektualec pa je tisti posameznik, obdarjen s sposobnostjo, da predstavlja, uteleša, jasno izrazi sporočilo, pogled, držo, filozofijo ali mnenje, namenjeno javnosti in za javnost (Saïd 2000, 5–6).

Intelektualci spadajo v svoj čas, so sredi črede, ki jo žene množična politika zastopanja, utelešena v informacijski ali medijski industriji. Tem so se sposobni upreti samo z oporekanjem podobam, uradnim zgodbam, upravičevanju moči, ki jo poganjajo vse močnejši mediji – pa ne samo mediji, temveč celotni miselni tokovi, ki ohranjajo status quo, ki držijo stvari znotraj sprejemljive in potrjene perspektive aktualnosti. To pa delajo tako, da skrbijo za snemanje mask, kot to imenuje Mills, ali za alternativne različice, v katerih skuša intelektualec po svojih najboljših močeh povedati resnico (Saïd 2000, 861).

Intelektualčeva naloga ni ustvarjanje soglasja, ampak formuliranje kritike, razkrivati klišeje, nesprejemanje statusa quo, in pripravljenost zagovarjati svoje ideje v javnosti. Kritični intelektualec je torej nasprotje medijskemu intelektualcu. Medijski intelektualci so odvisni od medijev, saj so jih ti ustvarili, težijo pa k temu, »da svojo vlogo omejijo na formalizacijo prevladujočih idej in njihovih različic« (Bonnelli in Fayat 2006). So učeni ponavljalci tematik, ki so jih za medije zgradili sami mediji in jih predstavljajo kot družbeni izziv. Razvoj množičnih medijev, kot denimo televizije, ponuja javno slavo, številne bralce in politični vpliv, ki je v zgodovini brez primere. Enako jih v slovenskem okolju opisuje Mitja Čander. Po njegovem mnenju so medijski intelektualci predvidljivi, neproblematični sodelavci, ki so izbrani le navidezno demokratično. »V tem antiintelektualnem miljeju vsesplošne naglice reprezentirajo refleksijo, njihovi akademski nazivi jim podeljujejo legitimiteto, da vejo vse o vsem, a za to magmo besed se dejansko skriva konformizem in s tem jasna umeščenosť v strukturo celotnega polja« (Čander 2010).

Bourdieu zastavlja model intelektualca, »ki ima svoje korenine v skupnosti, ki je zavezana objektivnosti, pravilom kontrole in podmeni neodvisnosti posebnih

interesov. Družbena avtoriteta učenjaka temelji tako na njegovem domnevnem spoštovanju nenapisanih moralnih zakonov kakor na njihovi strokovni kompetenci« (Bourdieu 2003, 244). V francoskem intelektualnem svetu vladata dve sili: prva je tradicionalno zavezana sistematičnemu izpraševanju in oporekanju oblasti, druga pa z znanjem služi obstoječim socialnim, političnim in tržnim zahtevam.

2.2 Razvoj intelektualcev v Franciji

Če si še enkrat zastavimo vprašanje, ali intelektualci še obstajajo, nam podatek, da je v Franciji samo v Državnem centru za znanstvene raziskave (CNRS) 12.000 raziskovalcev, na univerzah pa je 50.000 raziskovalcev in predavateljev lahko odgovori, da je Francija torej nedvomno država z močno intelektualno elito. Pojem intelektualca je namreč v zahodnoevropsko rabo prišel prav iz Francije in sicer konec 19. stoletja, kjer je že od leta 1848 nastal avtoritetni vakuum, ki ga je za seboj pustil upad ugleda cerkvenih dostojanstvenikov. Beseda je prišla v uporabo z afero Dreyfus, ko je beseda dobila bolj specifično konotacijo (Todorov 1997, 1122). Beseda je začela zaznamovati pisatelje, znanstvenike, filozofe in ostale, ki so se v javnem prostoru ukvarjali s politiko. Intelektualci so posegali v javni prostor, da bi protestirali v imenu pravice. Glavni poudarek je bil na akciji in sicer na akciji s humanitarnim oziroma univerzalnim ciljem. Ne smemo pozabiti, da je Zolajev pritisk prišel v ugodnem političnem trenutku: v času izjemnega porasta časnikarske dejavnosti in pripravljenosti nekaterih politikov na sodelovanje s to novo vrsto pomočnikov, okoli »afere« so vsi ti ljudje kolektivno in nenaklepno ustvarili nov položaj v javnem prostoru: intelektualca (Bonelli in Fayat 2006, 3).

Prva mobilizacija intelektualcev se je osredotočila na izpustitev in rehabilitacijo kapitana Dreyfusa, pozneje pa so se intelektualci v Franciji borili tudi proti kolonializmu in fašizmu. Vedno znova so uporabljali besede kot resnica, pravica, razum in univerzalizem. Te besede so uporabljali v novonastalih manifestih in peticijah, saj so, ko so podpisali prvi manifest intelektualcev, k svojemu imenu zastavili svoj status in kvalifikacije. Intelektualci so torej tako

»vnovčili« ugled, ki so ga imeli pred očmi javnosti in začeli govoriti v imenu objektivnega znanja in kot sovražniki neznanja. To jim je dalo pravico govoriti o temah, ki so bile nad njihovimi tehničnimi zmožnostmi, in ki je zagotavljala, da bodo slišani (Jennings 1997).

Pojem intelektualca je kmalu postal kontroverzen. Že od začetka so bili mnogi pripravljeni na izpodbijanje pravice intelektualca, da intervenira v javnih zadevah. Leta 1920 je prvi izoblikoval kritiko nekdanji Dreyfusard Julien Benda, ki je intelektualce obtožil izdaje. Benda je »klerikom«¹ očital, da jim je akcija pomembnejša od vednosti in da so že od leta 1890 naprej podvrgli svojo misijo služenju političnim strastem, kot so rasa, razred in nacionalnost.

Prvi odgovor na te trditve, kakor tudi prva utemeljitev doktrine angažiranosti je prišla v obliki knjige Paula Nizana *Les chiens de la garde* (Psi čuvaji). Za Nizana je izbira intelektualca čisto preprosta. Ali bo na strani zatiralcev ali na strani zatiranih. Benda govori o abstraktni in večni resnici, kot je pravica, po Nizanovem mnenju ovira razmišljanje o stvareh, ki so resnično pomembne, kot so vojna, kolonializem, nezaposlenost, politika, skratka, stvari, ki se dotikajo ljudi. Nizan vidi funkcijo intelektualca kot tehnika revolucionarne filozofije, ki ustvari najbližje vezi z razredom, ki je nosilec revolucije (Jennings 1997, 71).

Nekdanji Nizanov sošolec na Ecole Normale Supérieure, intelektualec, ki bo besedo, kakor tudi celotno kategorijo zaznamoval tako v pozitivnem kot v negativnem smislu, Jean-Paul Sartre, je termin prevzel in intelektualca definiral kot »tehnika praktičnega znanja« in kritiziral »lažne intelektualce«, ki jih opisuje kot osebe, ki sledijo logiki perspektive *tukaj in zdaj* ter tako služijo ustaljenemu redu. Po Sartru naj bi »pravi intelektualec« govoril v imenu univerzalizma, ki bo šele prišel, je torej čuvaj emancipacije in humanizacije človeka. Pisatelj je torej v svoji biti intelektualec, saj njegov status kot tehnika praktičnega znanja ustreza njegovemu iskanju resnice, kjer pa se sooči s hegemonijo buržoazije.

---

¹ Fr. »clerc« (op. p.).

Pravi intelektualec ne sme biti ne moralist ne idealist, in mora zavzeti določeno stran in se posvetiti konfliktom, ki pretresajo današnji svet (Jennings 1997).

Sartre je začel govoriti o angažiranosti od eksistencializma naprej. Zanj je še posebej pomembna svoboda posameznika, pa tudi drugih. Vsak je svoboden in odgovoren zase in delno tudi za druge. In drugi so odgovorni za svoja dejanja. Sartre, ki je ponovno premislil angažiranost in je razmišljal o pred- in medvojnem dogajanju, je našel ključ v besedi *dévoilement*: razkritje. Intelektualec mora razmišljati, analizirati svet in razkriti resnico. To je v Franciji postal dominantni pogled na intelektualca do konca sedemdesetih let. Intelektualci tega časa so bili predvsem zaznamovani z izkušnjo popularne fronte, druge svetovne vojne in zavezanost marksizmu, v Franciji pa tudi s poslušnostjo komunistični Partiji in sledenje Sovjetski zvezi. To se je sesulo leta 1974 z objavo knjige *Gulagov arhipelag* Aleksandra Solženicina, ko je Francija vero v marksizem izgubila. Sledilo je pogovarjanje o krivdi intelektualcev, o izdaji, njihovi slepoti. Napadli so predvsem levi intelektualci in Sartra kot njihovega najbolj znanega predstavnika. Njegovo življenje in delo so začeli predstavljati kot dolg seznam političnih napak, na osebni ravni so ga dolžili hipokrizije. Intelektualci so za Francoze veljali za padle idole, vendar so že v tem času začele nastajati prve resne študije intelektualcev, kot so dela Pascala Oryja in Jean-Françoisa Sirinellija, zraven pa so izhajale tudi vrste političnih esejev, ki so na dolgo in široko ponavljale teme slepote in izdajstva intelektualcev – avtorjev, kot so Alain Finkielkraut in Bernard-Henry Lévy (Jennings 1997).

Sartra je kot intelektualno avtoriteto nasledil Michel Foucault, ki je zastavil model »specifičnega intelektualca«, koncept, ki ga je razvil že v zgodnjih sedemdesetih letih. Tudi on zastane pri določeni krivdi intelektualcev in izrazi posmehljive opazke na račun profesionalnih pariških intelektualcev. Michel Foucault v pogovoru z Gilleom Deleuzem zapiše, da so intelektualci del sistema oblasti. Vloga intelektualca torej ni več v tem, da se »postavi malo naprej in malo na stran«, da bi rekel nemo resnico vseh, marveč v borbi proti oblikam

oblasti na tistem mestu, kjer je hkrati njihov objekt in instrument (Razprave, Problemi 1973, 136). Foucault je prepričan, da intelektualci ne rabijo oblikovati politične volje kogarkoli. Vloga intelektualca je torej, da razkrije mehanizme represivne moči, ki operira na skriti način. To lahko storijo tako, da priskrbijo instrumente analize, ki jih intelektualec potegne iz lastnega dela. To torej pomeni specifičnost namesto univerzalima intelektualca. V Foucaultevem primeru je to pomenilo, da je vzpostavil *Groupe d'information sur les prisons* (Informacijska skupina o zaporih), ki je s svojim delovanjem opozarjala na katastrofalne razmere v francoskih zaporih (Jennings 1997).

Vsa ta dogajanja so dala misliti, da intelektualec, kot je Sartre, ne more več obstajati, saj nima več ne avtoritete ne vpliva. Izgubil ga je s priznanjem, da se lahko zmoti. Kdo pa jih je nadomestil? Nihče drug kot medijske superzvezde in novinarji-intelektualci, ki so se začeli dnevno pojavljati na francoskih televizijah.

Od sredine sedemdesetih let naprej je namreč francosko intelektualno življenje zamenjalo ne le glavne akterje in filozofska zanimanja, ampak tudi ideološko usmerjenost (Jennings 1997, 77). S padcem berlinskega zidu leta 1989 čedalje več francoskih intelektualcev zagovarja tezo, da je čas »kritičnih intelektualcev« mimo in da je nastopil čas za obrambo demokracije in trgov. Vse več jih je začelo sodelovati s političnimi in ekonomskimi elitami in množičnimi mediji, v vlogah svetovalcev, ekspertov, političnih analitikov ali televizijskih komentatorjev (Swartz 2003, 809). Intelektualci so bili prisiljeni razmisliti o svoji vlogi in razmerju do družbe. Pogosto omenjeno mnenje je bilo, da naj intelektualci intervenirajo v javne zadeve v specifičnih vprašanjih, ki so relativno svobodni ideoloških prepričanj in ki se dotikajo sedanjosti (Jennings 1997, 78). Nekdaj aktivisti zdaj postanejo eksperti, specialisti v točno določenem področju, ki jih sicer vprašajo za nasvet, a se ne uveljavljajo več kakor figure avtoritete ali reference v javnih debatah. To dejstvo nekateri pripisujejo specializaciji socialnih ved in posledično njihovem zapiranju pred svetom. Tisti redki intelektualci, ki se udeležujejo javnih debat so torej eksperti, ki podajajo zadržane in »znanstvene« komentarje.

V Franciji je dolgo veljalo, da je intelektualec tisti, ki javno govori v imenu univerzalnih načel, do tega pa je upravičen zaradi znatnega prispevka na določenemu intelektualnemu polju. Intelektualci so tudi »sopotniki«, če uporabimo termin, ki ga je razširil Sartre. Foucaultov »specifični intelektualec« in Bourdieujev »kolektivni intelektualec« pa naj bi uveljavila uporabo razuma v politiki namesto politične uporabe razuma (Bonelli in Fayat 2006, 3).

Francija ima torej dolgo zgodovino intelektualcev, ki pa jo vsaka skupina interpretira drugače. Množični mediji so nedvomno nadomestili oziroma izrinili iz javne sfere moralne avtoritete, kot je bil na primer Sartre. Imajo pa tudi moč uničiti oziroma omadeževati ugled določenega intelektualca. Tak primer je recimo Noam Chomsky, ki v Franciji velja za antisemita, saj ga je nekaj časopisov obsodilo podpore znanemu francoskemu negacionistu Robertu Faurissonu zaradi teksta o svobodi izražanja, ki ga je Chomsky napisal med izbruhom afere. Podobno se tudi Bourdieuja drži določen kontroverzni ton. Bourdieu to razlaga takole:

*Znanstvenik je, s tem da deluje kot intelektualec, bolj ali manj v nasprotju s tistim, kar se pričakuje od njega. Bolj natančno povedano: znanstvenik šokira – najprej tiste v svoji neposredni okolici, ki zato, ker so v akademskem slonokoščnem stolpu, v angažmaju vidijo kršitev na veliko citirane vrednostne sodbe o svobodi, ki ponavadi velja za predpostavko znanstvene objektivnosti. Prav tako šokira politike, ki v njegovem vmešavanju vidijo predvsem nevarnost za svoje monopole, razjezi pa vse tiste, ki se zaradi njegove intervencije čutijo ogrožene. Tako se izpostavlja svetovnim silam anti-intelektualizma, ki ga je mogoče najti v obliki sprejemljivih podob pri bankirjih, delodajalcih, visokih (državnih) uradnikih, **novinarjih**, (...), vseh, ki danes razpolagajo s kulturnim kapitalom (Bourdieu 2003, 244).*

3 PIERRE BOURDIEU IN NOVINARSKO POLJE

Pierre Bourdieu je bil eden najbolj profiliranih in inovativnih francoskih sociologov in raziskovalcev druge polovice 20. stoletja. Rodil se je 1. avgusta 1930 v Denguinu v Visokih Pirenejih, umrl pa je v Parizu, 23. januarja 2002, za pljučnim rakom. Končal je študij filozofije na École Normale Supérieure, učil na liceju v Moulinsu, nato pa leta 1964 nastopil kot predavatelj na prestižni École pratique des hautes études. Bil je direktor Centra za sociologijo izobraževanja in kulture, urednik zbirke *Le Sens Commun* pri založbi *Minuit*, glavni urednik revije *Actes de la recherche en sciences sociales* in mednarodne knjižne revije *Liber*. Poleg številnih nagrad in odlikovanj, je bil tudi član Ameriške akademije umetnosti in znanosti, član Znanstvenega sveta Inštituta Magreb-Evropa in Znanstvenega sveta inštituta Maxa Plancka za raziskovanje izobraževanja. Zapustil je okoli 40 knjig in okoli 400 člankov, v katerih je nastala obsežna znanstvena produkcija, ki se dotika vseh pomembnejših polj družbenega življenja (Kramberger 2003, 51–52).

V zadnjih letih življenja, od leta 1995 naprej, se je Bourdieu začel energično posvečati kritičnemu angažmaju v javnosti. Leta 1989 je osnoval revijo *Liber*, ki je izhajala v obliki mesečnega dodatka v petih evropskih časopisih, treh časnikih *Le Monde*, *El Pais* in *Frankfurter Allgemeine Zeitung* in dveh literarnih revijah *Times Literary Supplement* in *L'Indice*. Revijo so definirali kot evropsko revijo knjig, posebna pa je bila predvsem v tem, da je hotela ustvariti Evropo intelektualcev, Evropo idej, ki bi konkurirala birokratski bruseljski Evropi. Revija je prenehala obstajati po šestih številkah zaradi finančnih problemov.

Bourdieu je ustanovil tudi zbirko *Raison d'agir*, katere prve izdaje so bile namenjene analizi medijev in vplivom, ki ga imajo na intelektualno življenje v Franciji. Serge Halimi vidi njegovo namero predvsem v oblikovanju pojma « kolektivni intelektualec », ki bi spremenil pogled na intelektualce tako, da jih ne bi videli kot posameznike, ampak kot kolektiv. S to zbirko jim je želel torej

omogočiti izražanje mnenj in obvladovanje sredstev proizvodnje (Champagne in Chartier 2004, 86). Bourdieu pa je tudi želel pokazati, da se intelektualcu ni treba pojavljati v medijih, da bi bil slišan. To idejo je sicer pozneje potrdila izjemno dobra prodaja knjig te zbirke.

Bourdieu je do sredine 1995 le redko podpisoval politične izjave ali se pojavljal na radiu ali televiziji, ni se udeleževal demonstracij in ni pisal v francoske časopise – vse te aktivnosti so sicer karakterizirale mnoge francoske intelektualce. Po mnenju Swartza pa je Bourdieu stopil v politično areno tudi zato, ker je francosko intelektualno življenje postalo vse bolj medijsko orientirano, vse hitreje rastoči kulturni trgi so oslabili pozicijo intelektualne kritične tradicije. Francosko visoko šolstvo je po 2. svetovni vojni proizvedlo vse več visoko izobraženih moških in žensk, ki niso več iskali kariere v učenju na gimnazijah ali univerzah temveč v množičnih medijih, menedžmentu, oglaševanju ... Temu je sledila rast kulturnih trgov, ki je zasenčila tradicionalne univerzitetne elite. Pred letom 1960 je univerzitetni profesor lahko vstopil v javno debato in kontroliral pogoje in načine podajanja svojih mnenj. Od maja 1968 pa je tradicionalna monopolna moč akademskega intelektualca močno upadla, saj je francosko kulturno in politično življenje postalo vse bolj medijsko orientirano, vloga televizije je postala vse pomembnejša, obliko in vsebino intelektualnih debat v Franciji pa so začeli oblikovati novinarji (Swartz 2003, 802).

Vloga množičnih medijev v Franciji, še posebej televizije, je v francoskem političnem življenju postajala vse bolj pomembna zadnjih trideset let. Dela Patricka Champagna so kazala na čedalje pogostejši pojav mešanja politike in medijev oziroma novinarskega in političnega polja, kjer v krožni logiki, politiki in novinarji izmenjujejo poglede in skupaj reagirajo na javne debate, ki so jih sami postavili, pogosto skozi prizmo javnih anket.

Pred letom 1995, torej preden se je Bourdieu začel ukvarjati s kritiko medijev in začel govoriti o medijskih intelektualcih kot o »fast thinkers«, so Bourdieuja novinarji opisovali kot velikega misleca, katerega dela so sicer zahtevna, a

kredibilna. Knjiga *La Misère du Monde* (Beda sveta) je leta 1993 izzvala pohvale od vsepovsod. Leta 1998, ko je izšla knjiga *Na televiziji* (Sur la télévision), kjer Bourdieu poda kritiko medijskega sistema, je bilo drugače. Knjiga in njen avtor sta v medijih doživela ostre napade, Bourdieu pa je začel veljati za »sovražnika medijev in medijskih intelektualcev«.

Vsesplošna obsodba več kot štiridestih let dela in več kot trideset napisanih knjig ne bi bila mogoča brez Bourdieujevega kontroverznega političnega udejstvovanja (Muller 2002, 6). Njegov sloves in poznejši odnos do medijev so odločilno zaznamovali trije dogodki. Decembrski protesti leta 1995 proti liberalizaciji socialnega zavarovanja, njegov nastop na televiziji in pozneje polemika z novinarjem Danielom Schneidermannom ter izdaja knjige *Na televiziji*.

3.1 Družbeno gibanje leta 1995 in Bourdieu

Konec devetdesetih je Pierre Bourdieu v Franciji veljal za enega vodilnih kritičnih intelektualcev s pomembnim znanstvenim statusom. Mediji so ga uvrščali na čelo takrat tako imenovanega antiglobalizacijskega gibanja. Kaj ga je pripravilo k izstopu iz znanstvene sfere v politično, je bil predmet številnih ugibanj in debat v medijih. Na politično sceno je Bourdieu vstopil 12. decembra leta 1995, ko je na lyonski železniški postaji izrazil solidarnost francoskih intelektualcev s stavkajočimi železničarji. V govoru je ne le izrazil solidarnost s stavkajočimi, ampak je tudi poudaril, da je socialna država v nevarnosti. Bourdieu je na prizorišče stopil v trenutku, ko so se v Franciji začele kazati vse napake dolge vladavine stranke socialistov, ko je potekala nacionalna razprava o globalizaciji in v času, ko je začel naraščati vpliv množičnih medijev, predvsem televizije (Swartz 2003). Mobilizacija univerzitetnih profesorjev in raziskovalcev novembra in decembra leta 1995 poda vpogled v medijsko konstrukcijo in novinarsko uporabo besede oziroma kategorije »intelektualec«, saj analiza tiskanih medijev odkrije vrste pritiskov na intelektualce oziroma znanstvenike, (kot se je sicer predstavljal Bourdieu), ko se odločijo aktivno udeležiti dogajanja v javni sferi.

Leto 1995 je obdobje intenzivnih delavskih protestov v Franciji, še posebej v javnem sektorju, pa tudi na univerzah, ki so povzročili najpomembnejšo politično krizo v Franciji od maja leta 1968 (Swartz 2003). Gre za reformo socialnega zavarovanja, prvi poskus privatizacije. Konec novembra leta 1995 več sto profesorjev in raziskovalcev podpiše različne peticije. Eni se zberejo okoli revije *Esprit* in Fondacije Saint-Simon, ki podpirajo odločitev vlade in njenega prvega ministra Alaina Juppéja za reformo socialnega zavarovanja. Peticija je objavljena v *Le Monde* 3. decembra. Drugi krog podpisnikov, zbranih okoli Pierra Bourdieuja, v istem časopisu objavi »poziv intelektualcev v podporo stavkajočim«. Socialno gibanje postaja čedalje večje, demonstracije postajajo vse številčnejše in tudi število stavkajočih sektorjev. Stavkajočim se pridružijo

univerze in javne službe, več regij je odrezanih od sveta, saj javni prevozi ne obratujejo. Konec gibanja je 21. decembra, ko vlada popusti nekaj zahtevam sindikatov.

V prispevku *Intelektualci v javnem prostoru: novinarsko branje peticij novembra in decembra leta 1995* (v François in Neveu 1999) Jean-Baptiste Legavre analizira, kako so novinarji v nekaj tednih ustvarjali različne podobe teh intelektualcev. Trdi, da je decembrsko gibanje spremenilo položaj intelektualca, saj jih mediji niso več predstavljali v vlogah raziskovalcev, ki od časa do časa govorijo novinarjem o svojih odkritjih, temveč kot osebnosti, ki lahko doprinesejo moralne in politične nasvete javnosti. Prav tako njihovo poročanje ostaja mešano, saj o intelektualcih poročajo z značilno uporabo metafor, predvsem vojaško obarvanih, prav tako pa se osredotočijo le na nekaj podpisnikov peticij, ki jim pripišejo glavno vlogo, še posebej Pierru Bourdieuju. V vsakem članku skušajo najti povezavo s preteklimi dogodki kot na primer tistimi maja 68, meni.

Podpisniki tako ene kot druge peticije so se odločili za objavo v časniku *Le Monde*.² Lagarve nadalje opiše, kako so se teme lotili v novinarski redakciji *Le Monde*. Ta je v dveh mesecih, kolikor je trajala stavka, napisal okoli dvajset člankov. Najprej so nalogo dodelili novinarju, ki sicer pokriva rubriko socialnega zavarovanja in ta je izbral naslov: »Des experts de gauche appuient la réforme de l'assurance maladie« (»Levičarski eksperti podpirajo reformo zdravstvenega zavarovanja«) (Bezat 1995). Poimenovanje je torej tehnično in se ne dotika javne sfere kot tudi ne politične. Drug članek že kaže spremembo: naslovljen je kot »intervencija intelektualcev« (*Le Monde* 1995) in ni podpisan. Tretji izbere Bourdieuja kot osrednjo figuro gibanja, naslednji pa označi celotno zadevo z naslovom: »Politiques, syndicalistes et intellectuels se livrent une petite guerre des listes« (»Politika, sindikati in intelektualci bijejo majhno vojno podpisov«)

---

² Dnevni časopis *Le Monde* je nastal leta 1945 po osvoboditvi Francije. Za *Le Figarojem*, je časopis z največjo naklado, z okoli 400.000 izdaj. Ima tudi največjo branost, približno dva milijona na dan, sledita mu *Le Figaro* z 1.302.000 bralcev in *Le Liberation* z 900.000, ki sta tudi glavni konkurenci *Le Monde*. Na evropskem nivoju je časopis povezan z *El Pais* v Španiji in britanskim *The Guardian*. Politična usmeritev je levosredinska, bralci imajo višjo izobrazbo kot bralci konkurenčnih časopisov. *Le Monde* je tudi najbolj bran med populacijo, ki največ zasluži (Fleck 2009, 176).

(Chemin 1995). Šele zadnji članek oziroma uvodnik postavlja vprašanje o intelektualcih kot akterjih v javni sferi. Mediatizacija intelektualcev poteka torej na ravni na ravni specifičnih znanj, leta 1995 pa univerzitetniki želijo postati igralci v javnem prostoru.

Ob branju člankov se strinjamo z Legavrom, ko pravi, da lahko opazimo splošno nenaklonjenost mobilizaciji intelektualcev. Intelektualce pogosto označijo kot udeležence v nepomembnih sporih, uporabljajo vojaško obarvano metafore (vojna, bitka) ali metereološke, kot so na primer nevihta. Uredniki podpisnike tako ene kot druge peticije opisujejo kot udeležence »vojne« ali »majhne vojne« kot je to napravil *Le Monde*. Novinarji so podpisnike peticij prosili za izjavo, zakaj se ne strinjajo z določenim podpisnikom druge peticije, kar je ustvarilo podobo intelektualcev, ki imajo mnenje o vsem, a se ne znajo sporazumeti o ničemer.

Tudi drugi časopisi uporabljajo podobne primerjave. Časopis *L'Événement du jeudi* zapiše, da gre za državljansko vojno med misleci in da intelektualci odkrivajo »ljudstvo« (*L'Événement du jeudi* 1995). Časnik *Le Point* pa, da gre za plemenske spopade (*Le Point* 1995). Kaj torej novinarje spodbuja, da uporabljajo take besede ob mobilizaciji intelektualcev? Po mnenju Legavra so novinarji tako slabo sprejemali vstop intelektualcev na »sceno« tudi zato, ker je več redakcij imelo s pokrivanjem teh mobilizacij novembra in decembra probleme, saj jih preprosto niso »čutili«. Novinarji so stavkajoče šteli za nesposobne prilagoditi se modernim zahtevam družbe. Prav tako pa doda, da bi lahko v tej obsodbi novinarjev lahko videli novo vrsto konkurence med novinarji in intelektualci. Novinar želi predvsem ostati glavni sogovornik javnosti. Legavre poda hipotezo, da želijo novinarji ohraniti status zadnje besede, vsakega, ki želi obstajati v javnem prostoru, prisilijo, da to naredi prek medijev, torej njih, in da ohranijo funkcijo pristojnosti na intelektualnem polju. Legavre meni, da so leta 1995 novinarji želeli ohraniti monopol nad interpretacijo družbenih problemov (François in Neveu 1999, 218).

Zakaj so mediji pograbili prav Bourdieujevo ime? Naj še enkrat spomnimo, da se Bourdieu pred letom 1995 v medijih ni pojavljal, če pa že, so o njem pisali kot o uglednem profesorju, čigar študentje nestrpno čakajo na njegova predavanja, kot so zapisali v *Le Monde* tik preden se je začela decembrska mobilizacija.³

Uredniki so se osredotočili predvsem na opozicijo med revijo *Esprit*, ki je zagovarjala reformo socialnega zavarovanja, in Bourdieujem, splošno znano pa je bilo da med njimi vlada antagonizem, ki so ga novinarji prevzeli kot eden načinov opisovanja decembrskih dogodkov. Novinarji so na ta način gibanje »homogenizirali«. Podpisnikov obeh peticij je bilo namreč izredno veliko, mnogi se niso predstavili le kot intelektualci ampak tudi kot aktivisti, funkcionarji, predstavniki društev, eksperti ... Novinarji situacijo kmalu polarizirajo: na eni strani so torej eksperti, krog revije *Esprit*, na drugi pa intelektualci. Gre za boj med Alainom Tourainom in Pierrom Bourdieujem. Tako so novinarji z dvema predstavnikoma, ki se sama sicer nikoli nista tako imenovala, gibanju dali smisel, vidnost in enotnost.

Izbira teh dveh imen pa ni bila naključna, meni Lagavre, je del vsakodnevne novinarske rutine, ko novinarji skušajo bralcem p(r)odati zgodbo in jih pritegniti, da ji sledijo, s predstavljanjem individualne zgodbe, ki predstavlja splošno dogajanje. Mediji leta 1995 niso selekcionirali, tako Lagavre, znanstvenikov, ki so poznani v svojih disciplinah, prav tako tudi niso izbrali intelektualcev, ki so se pogosto pojavljali v medijih. Novinarji so izbirali po kriteriju, kdo je glavni predstavnik določene šole. Lagavru je novinar, ki se je ukvarjal s pokrivanjem socialnega gibanja, razložil, da je moral članek citirati nekaj znanih imen, a zaradi praktičnih razlogov ne preveč, določena imena so dodali kolegi iz redakcije (tista, s katerimi so imeli kontakte), da bi zajeli čim širši spekter intelektualnih disciplin, ki so se povezovala s peticijo. Presenetljiva pa je, kako so mediji pograbili ime Pierra Bourdieuja, ki se pojavlja v vseh časopisih in tednikih. Bourdieu je postal »šef« gibanja, ker je ga je nekaj osebnosti iz kroga

---

³ V članku: *Ces professeurs phares, Le Monde*, 16. november 1995.

podpisnikov podpornikov stavkajočim označilo za glavnega pobudnika ideje, še bolj pa ga je v ospredje potisnila njegova prisotnost in govor pred stavkajočimi železničarji (François in Neveu 1999, 223). A če je zavzel tako pomemben prostor v očeh novinarjev, se je to zgodilo tudi zato, ker je postal neke vrste referenca oziroma »specialist« za socialno bedo. Njegova knjiga *Beda sveta* je bila prodana v 80.000 izvodih, še preden so jo izdali v žepni izdaji in je bila deležna izrednega zanimanja tako strokovne kot laične javnosti. Ta knjiga ga je torej zaznamovala kot možnega in primernega sogovornika medijev. Novinar je v intervjuju Lagavru povedal, da je bil Bourdieu takrat »hit« ime leta (François in Neveu 1999, 224). Vse to, meni Lagavre, razloži, zakaj je postal glavna medijska referenca, ki je nekatere resda odbijala, druge pa privlačila. Bourdieu je namreč uporabljal popolnoma drugačen diskurz kot drugi francoski intelektualci. V govoru stavkajočim železničarjem, pa tudi kasneje v prispevkih v časopisih, je govoril v imenu intelektualcev, finančne trge je označil kot novi leviatan, uporabljal je besede kot so protest, barbarstvo liberalcev ... Tak način govora je bil za intelektualca nestandarden.

Novinarske analize se torej tvorijo z imeni, sklepi, citati in portreti. Novinarska logika je javni poziv več sto intelektualcev tako zreducirala na le nekaj osebnosti. Pierre Bourdieu, omenjen na več desetih mestih in v vseh medijih, je postal medijska zvezda, a ostro kritizirana (François in Neveu 1999, 221).

Kritike lahko razdelimo na tri dele (Swartz 2003, 794). Prva kritika se je postavila v vprašanju, ali udejstvovanje v socialnem gibanju predstavlja nov tip (politične) kariere za Bourdieuja? Je Pierre Bourdieu, profesor sociologije na College de France, nenadoma »odkril« politiko? Ali obstajata torej dva Bourdieuja: politični aktivist in profesionalni sociolog?

Novinarji so se spraševali tudi o njegovi želji, da bi postal naslednji Sartre oziroma Foucault. Je njegovo javno pojavljanje želja po razvpitosti in intelektualni moči? Si pravzaprav želi postati medijski intelektualec, ki jih je sam sicer ostro kritiziral v svojih delih?

Tretja vrsta kritike Bourdieuja pa je bila, da je njegov vstop na politično sceno izraz latentne ideološke agende, ki karakterizira Bourdiejevo delo od vsega začetka in ki kompromitira njegovo znanstveno integriteto. To vrsto kritike so izrazili predvsem njegovi nekdanji učenci, ki so z njim prekinili stik konec osemdesetih. Vprašanja so se vrstila v smislu, ali je torej njegova nova politična aktivnost v kontradikciji z intelektualno integriteto sociologa, ločenega od politike, ki jo je sicer sam dolgo zagovarjal? Je njegova sociologija in zagovarjanje stavke železničarjev in drugih javnih uslužbencev le oblika političnega oportunitizma (Swartz 2003, 794)?

Razlika med Bourdieujem in krogom revije *Esprit* pa je bila pomembna predvsem v tem, da je Bourdieu vsa povabila v medije zavrnil, Alain Touraine, ki sicer velja za nekoga, ki »razume« novinarje, saj daje kratke odgovore na vprašanja, pa ne. Zanimivo je tudi, da so bili zelo redkobesedni tudi politiki, kar je novinarje pripeljalo do tega, da so intelektualce obravnavali kot njihove nadomestke (Duval in drugi 1998, 87).

Kako so torej leta 1995 mediji dojemali intelektualce? Njihova prisotnost je za nekatere pomenila prekinitev neaktivnosti intelektualcev v javnem prostoru. Za druge je to faza tranzicije, ko naj bi se intelektualci začeli v medijskem prostoru drugače udeleževati kot le povabljeni gostje. Tretja hipoteza pa je, da so se intelektualci vrnili nazaj k starim oblikam politične angažiranosti. Novinarji so izrazili, kar so intelektualci sami čutili o svojih vlogah.

Novinarji torej omahujejo med predstavljanjem intelektualcev kot razpršene socialne skupine ali intelektualcev, skupine, ki se vrača na politično področje. Na eni strani s prikritim prezirom opisujejo peticije kot » pariške prepirčke«, jih označujejo kot »sektaše« po drugi pa napovedujejo vrnitev intelektualcev, ne da bi razložili, kaj naj bi to v resnici pomenilo. Ta nasprotja odražajo stalnost novinarskega dela, ko poročajo o intelektualcih: spektakularno poročanje, ko podajajo izjave, a v isti sapi kritiziranje »medijskih intelektualcev«, poenostavljanje intelektualnih argumentov v politične, in kritiziranje politizacije znanstvenikov. Ker je intelektualec torej le tisti, ki ga tako označujejo mediji

(pogosto tudi v očeh stroke) je možnost avtonomnega izražanje mnenja in legitimnost intervencije v javno sfero zavrjnena (François in Neveu 1999).

Kaj je torej za novinarja intelektualec, se sprašuje Lagavre na koncu članka in odgovori, da definitivnega odgovora ni mogoče dati, saj je v novinarskem besedišču pojem intelektualca neoprijemljiv. Včasih je to oseba s principi, včasih specialist za določeno vprašanje, še posebno na področju socialnih ved, ki mu potrdi njegove lastne hipoteze. Lagavre meni, da je december 95 pokazal vse pritiske, ki se vršijo na intelektualce, ko le ti želijo intervenirati v javnem prostoru, a poudari, da je napaka tudi na njihovi strani, saj ne poznajo zadosti dobro logike produkcije informacij.

3.2 Bourdieu, Daniel Schneidermann in novinarstvo

Bourdieu se kot akter v javnem življenju pojavi še enkrat. Januarja 1996 ga je Daniel Schneidermann, znani francoski novinar, še enkrat, kot že večkrat prej, povabil v svojo oddajo *Arrêt sur Images*⁴, da bi se z njim pogovarjal o medijski reprezentaciji socialnega gibanja decembra leta 1995. Bourdieu se na povabilo do takrat nikoli ni odzval. Povabilo je bilo naslovljeno na sociologa in ne na podpisnika peticije podpore gibanju. Po dolgem omahovanju pa je povabilo sprejel. V oddaji naj bi spregovoril o mehanizmih nevidne cenzure na televiziji in na splošno v medijih, s posebnim poudarkom na televiziji, ki ima na politično in socialno življenje največji vpliv. Oddaja je bila posneta konec januarja in ob koncu je bil Pierre Bourdieu precej nezadovoljen z izidom. Dispozicija oddaje ni bila taka kot so mu obljubili na začetku, in je delovala kot past, je menil Bourdieu, saj je bil postavljen v pozicijo konfrontacije proti dvema urednikoma.

---

⁴ Oddaja je nastala 28. januarja 1995 na petem kulturnem kanalu francoske televizije (*La Cinquième*, danes France 5), ki se ukvarja predvsem s kulturnimi programi. *Arrêt sur Images* je bila tedenska oddaja, dolga približno 52 minut, ki se je posvečala »kritiki« televizije. Sestavljena je bila iz treh delov: dnevni dogodki, dosje, in »razkrivanje«.

Oddaja je tako delovala politično in ne analitično, kakor si jo je zamislil Bourdieu.

Spor med Bourdieujem in Schneidermannom je Pascal Fortin, raziskovalec na *Institut Français de Presse* označil kot še eno epizodo nenehne konfrontacije med novinarji in znanstveniki (Fortin 2000, 2). Polemika med dvema se je začela že med snemanjem oddaje 20. januarja 1996 in se nadaljevala do objave Schneidermannove knjige *Du journalisme selon Bourdieu* (Novinarstvo kakor ga vidi Bourdieu). Zakaj je Bourdieu sprejel nastop v televizijski oddaji, ki se ukvarja z »razkrivanjem« televizije? Fortin navaja več razlogov, zakaj je njegova udeležba presenetljiva (Fortin 2000, 3).

Prvič, ker se sociolog z analizo medijev nikoli ni direktno ukvarjal, čeprav jih je v raziskovanju sociologije kulture večkrat omenjal. Drugič, ker je Bourdieu vedno izražal močno neodobravanje televizijskih nastopov, saj je bil prepričan, da nima ustreznih možnosti, da bi izrazil svoja mnenja, pa tudi, ker je vedno zagovarjal avtonomijo socialnih znanosti kar se tiče medijev, še posebej pa televizije, ki vsili svoja pravila igre in pravilo gledanosti vsem drugim socialnim svetom (Fortin 2000, 3).

Bourdieu, profesor na Collège de France⁵, se nahaja na vrhu francoske intelektualne hierarhije, Schneidermann pa predstavlja najbolj intelektualni pol novinarjev, saj je poročevalec za referenčni dnevni časopis *Le Monde*, novinar in producent televizijske oddaje, pa tudi avtor številnih esejev o medijih in enega romana. Diplomiral je na École Normale Supérieure, ki je eden glavnih proizvajalcev intelektualne elite v Franciji. Schneidermann torej ne predstavlja le najbolj intelektualni pol novinarstva ampak je tudi primeren sogovornik raziskovalcev in univerzitetnikov. Vseeno pa je nezaupanje med novinarjem in profesorjem socialnih ved dominantna karakteristika razmerja med tem svetovoma, ki vzdržujeta ambivalentna razmerja med privlačnostjo in odporom (Fortin 2000, 4).

---

⁵ Collège de France je bil ustanovljen leta 1530 in je ena najpomembnejših izobraževalnih institucij v državi. Med najbolj znanimi profesorji lahko naštejemo Barthesa, Foucaulta, Levy-Straussa, Bergsona ...

Oddaja naj bi komentirala televizijsko poročanje o socialnem gibanju decembra 1995 in stvkah, ki so ga spremljale. Pierre Bourdieu je na televizijsko pokrivanje teh dogodkov naslovil dve kritiki. Prva je bila, da televizija ne more predstaviti kompleksnosti družbenih vprašanj, saj jih mora obravnavati v zelo kratkem času, druga pa se nanaša na televizijske debate v obliki dvoboja, v katerih prevladujejo tisti s hitrejšim jezikom. Bourdieu je tudi poudaril nujnost dogovora povabljenih z novinarji o pogojih, v katerih se bo debata odvijala. Jean-Marie Cavada⁶, renomirani novinar, mu je na to odgovoril, da se tudi pred izidom knjige dogovorimo, kako bo videti, torej zakaj ne bi tako počeli tudi na televiziji. Bourdieu mu je želel na to odgovoriti, a ga je Cavada prekinil. Bourdieu je večkrat zahteval, da želi razpolagati z instrumenti produkcije oddaje, s katero naj bi sodeloval. Oddaja pa ni stekla po Bourdieujevih pričakovanjih, saj ga je Cavada nenehno prekinjal, drugi novinar Guillaume Durand, še ena novinarska zvezda, pa ga je večkrat napadel in ga obtožil, da je z javno podporo socialnemu gibanju leta 1995 želel v prvi plan potisniti le svoja politična prepričanja.

Fortin meni, da prva oddaja ni bila povod za nastanek konflikta med Bourdiejem in Schneidermannom, temveč druga, nekaj tednov kasneje, v kateri je Schneidermann s povabljenimi, med drugimi profesorjem informacijskih in komunikacijskih znanosti Danielom Bougnouxjem, večkrat komentiral televizijski nastop Bourdieuja. Bourdieu je izzval kritike predvsem zaradi tišine, dolge pet sekund, ki je sledila prvemu novinarjevemu vprašanju. Ta naj bi odražala njegovo željo, da bi »ustavil televizijo«. Druga kritika je bila, da ni reagiral na Durandovo vprašanje o svoji angažiranosti na strani stavkajočih decembra 1995. (Bourdieu je rekel, da nima zadosti časa, da bi na to vprašanje odgovoril korektno). Očitali so mu tudi, da gleda na televizijo kot na orodje nekulture in ne razume, da so se časi spremenili in da televizija zmore prikazati kaj več. Schneidermann je tudi omenil, da je Bourdieu na vprašanje, kaj naj napišejo zraven njegovega imena, odgovoril, da nič, pozneje pa, da sociolog. Bougnoux

---

⁶ Cavada je bil dolgo voditelj oddaje *Marche du Siècle* na drugem programu francoske televizije, v trenutku snemanja oddaje pa je bil direktor kulturnega kanala *La Cinquième*.

je to komentiral, da je hotel Bourdieu zavladati s tišino, in odsotnostjo predstavitve, kar nas lahko spomni, da se v imenu Bourdieu skriva beseda »Dieu«⁷ (Fortin 2000, 5).

Ta oddaja je sociologa močno razjezila in reakcijo je objavil v aprilski izdaji mesečnika *Le Monde Diplomatique* z naslovom »La télévision peut-elle critiquer la télévision?« (»Ali televizija lahko kritizira televizijo?«) (Bourdieu 1996) kjer je novinarje obtožil prekršitve dogovora o zaupanju, ki jih je vezal. Med drugim je napisal, da je oddaja o novinarskem pokrivanju stavk na televiziji proizvedla enako strukturo oddaj, ki so poročale o stavkah, in da na televiziji televizije ne moremo kritizirati. Konflikt med novinarji in Bourdieujem je postal javen in od takrat naprej je Bourdieu dobil oznako, da ne mara ne novinarjev ne televizije, da ne želi debatirati na demokratičen način in tako dalje.

Odgovor Schneidermanna je bil hiter. Naslednji mesec je isti mesečnik objavil članek, ki ga je uvedel takratni direktor *Le Monde Diplomatique* Ignacio Ramonet. V uvodniku je napisal, da obžaluje polemični ton, ki ga je uporabil Schneidermann v odgovoru, saj je *Arrêt sur Image* ena redkih resnih oddaj o medijih, prav tako pa vprašanje, ali lahko televizija kritizira televizijo, ni rešeno. Schneidermann očita Bourdieuju predvsem, da z njim ni mogoče debatirati, da ne sprejema ugovorov, da ga nihče ne sme prekiniti. Bourdieu po njegovem mnenju v svojih zahtevah pretirava (Fortin 2000, 6).

Vse do izdaje Schneidermannove knjige je polemika potihnila. Fortin meni, da se Bourdieu ni želel spuščati v polemiziranje z novinarjem. Medtem je posnel dve uri dolgo oddajo, kjer je predstavil vse tisto, kar ni mogel v oddaji. Ta predavanja so bila nato zbrana v knjižici *Na televiziji*, objavljeni konec leta 1996, kjer pa svoje izkušnje na televiziji nikoli ne omenil. Bourdieu v knjigi poda analizo televizijske produkcije, govori o vplivu novinarskega polja na druge socialne svetove med drugim tudi na intelektualni, saj po njegovem mnenju novinarsko polje igra veliko vlogo v definiciji intelektualca. Danes so novinarji

---

⁷ »Dieu« pomeni bog (op. p.).

tisti, ki dajo oznako, kdo je intelektualec in kdo ni (Champagne in Chartier 2004, 50).

3.2.1 Izdaja knjige Na televiziji

Knjiga je naletela med bralci na izjemen odziv, prodana je bila v več kot 140.000 izvodih, v medijih pa se je začela žolčna razprava, ki se je polarizirala v pro in anti Bourdieu pristaše. Največje kritike in omalovaževanja pa je bila deležna prav pri novinarjih oziroma pri pomembnejših komentatorjih in urednikih nacionalnih časopisov, torej tistih, ki v rokah držijo vzvode moči in odločajo, kaj se bo objavilo in o čem se bo javno govorilo.

Kaj torej Bourdieu očita televiziji in medijskim intelektualcem? Zaskrbljen je predvsem zaradi vdora heteronomnih pritiskov iz medijev v kulturna polja. Poglavitno merilo za izbiro je razvpitost tematike, ki tako nastane zaradi raznih seznamov uspešnic ali ker je o njej že poročal kakšen svetovni medij. Opozarja tudi, da si intelektualci ne izbirajo mesta, vsebine in dolžine nastopa na TV, saj pogosto nastopajo kot citirani govorci, ki nimajo nobenega vpliva na to, kako bodo njihove besede uporabljene. Strokovnjakove besede se tudi nemalokrat znajdejo v kontekstu politične izjave ali pomiritve. Nastopi intelektualcev na televiziji v debatah in intervjujih prikaže tudi, kako si novinarsko polje prisvaja intelektualna polja, oziroma debate, ki jih nadalje spremeni v spopade med dvema nasprotnikoma, kompleksna družbena vprašanja so postavljena v preprosto izbiro za ali proti. »Televizija z različnimi mehanizmi (...) močno ogroža različne sfere kulturne produkcije, umetnost, literaturo, znanost, filozofijo, pravo, mnenja sem celo, da v enaki meri ogroža tudi politično življenje in demokracijo ...« (Bourdieu 2001, 7).

Vloga množičnih medijev, še posebno televizije, je zadnjih trideset let v francoskem političnem življenju postala neprimerno pomembnejša. Bourdieu je pojav označil kot mešanje politike in medijev oziroma novinarskega in

političnega polja, kjer v krožni logiki, politiki in novinarji izmenjujejo poglede; skupaj reagirajo na javne debate, ki so si jih sami postavili.

V spremni besedi Na televiziji Jože Vogrinc zapiše, da se je Bourdieujeva knjiga »ironično znašla v položaju zgloda za tisto, kar je v njej piščev predmet – izguba avtonomije intelektualnega (znanstvenega ali umetniškega) dela, do katere pride pri pogostem nastopanju intelektualca na televiziji« (Vogrinc v Bourdieu 2001, 75). Ta knjiga naj bi ga torej predstavljala kot »znanega francoskega intelektualca«, ki je na kratko in v poljudni obliki izpostavil problem, »zanimiv za širši krog ljudi, ne samo za specialiste. »Ekspert« je *figura* v diskurzu (televizijskega in drugega) poročanja, in sicer le različica figure *avtoriteta*. Avtoriteta je na TV identificirana z imenom in titulo, ki jo legitimira kot avtoriteto (Vogrinc v Bourdieu 2001, 81). Vogrinc poudarja, da znanstvena izjava na televiziji ni možna, saj pogoji razumljivosti, ki jih organizira ta dispozitiv, to izključujejo. Novinarski diskurz rabi figuro eksperta kot eno različic avtoritete, v kontekstu TV poročanja pa deluje nerazpoznavno od drugih oblik avtoritete (Vogrinc v Bourdieu 2001, 81).

Vogrinc opiše Bourdieujevo predavanje na Collège de France kot »ganljivo«, saj predavanje na televiziji šteje za obvladovanje svojih običajnih produkcijskih pogojev na univerzi. Na Collège de France je za pričakovati, da si bodo študentje vzeli čas za predavanje, na televiziji pa mu publika ni zagotovljena, pač pa si jo mora pridobiti v konkurenci z drugimi programi (Vogrinc v Bourdieu 2001, 83). To sodi k realnim produkcijskim pogojem televizijskega poročanja, Bourdieujevo predavanje pa bi se moralo po mnenju Vogrinca, da bi bilo subverzivno, »prilagoditi realnim produkcijskim pogojem in jih v njihovem drobu poskusiti napraviti opazne, moteče, potrebne radikalne spremembe« (Vogrinc v Bourdieu 2001, 83). Vogrinc meni, da se mora intelektualno sporočanje na televiziji ponavljati, da mora intervenirati v diskurzih in napotovati drugam – namreč v lastno polje (Vogrinc v Bourdieu 2001, 84).

3.2.2 Novinarstvo kot ga vidi Bourdieu

Schneidermann je Bourdieuja še enkrat povabil v oddajo, da bi se z njim pogovarjal o knjigi, kar pa je ta še enkrat zavrnil. Schneidermann tako v februarski oddaji *Arrêt sur Image* z mediologom Danielom Bougnouxjem kritizira knjigo *Na televiziji*. Očita ji predvsem, da ni originalna, kritiko pa nato objavi v obliki knjige *Du journalisme après Bourdieu* (Novinarstvo kakor ga vidi Bourdieu), kjer na podlagi lastnih izkušenj govori o poklicu na splošno (Fortin 2000, 9).

Schneidermann meni, da so nekateri časopisi (med njimi omeni *Le Monde diplomatique*) prispevali k medijskem linču medijev, torej pretirani kritiki medijev. Kot druge primere navede še Bourdieujevo knjigo *Na televiziji*, knjigo Serga Halimija *Novi psi čuvaji* in film Pierra Carlesa *Pas vu, Pas pris*. Schneidermann sicer prizna, da je ugled novinarstva danes načet, a želi predvsem ohraniti sliko določenega novinarstva, knjiga torej predstavlja kritiko kritike.

Začne s prvim očitkom Bourdieuja medijem in sicer naglico. Schneidermann ne zanika upravičenost kritike in prizna, da se skuša pred njo zavarovati. Doda tudi, da mora novinar nenehoma izbirati med hitro ali natančno informacijo (Schneidermann 1999, 28).

Drugi očitek Bourdieuja je poenostavljanje informacij. Tudi tu Schneidermann ne zanika upravičenost kritike in celo doda, da novinarji radi polarizirajo dogodke in puščajo realnost v senci, saj je manj zanimiva. Doda pa, da je tudi Bourdieu kriv poenostavljanja, saj je dober odziv bralcev *Na televiziji* dobil predvsem zato, ker je stvari poenostavil.

Tretji je iskanje občinstva. Schneidermann predstavi črno kroniko kot »najbolj iskren diskurz o družbi«, in zagovarja, da je črna kronika to, kar si občinstvo želi.

O novinarskem sistematičnem uporabljanju enih in istih virov, se Schneidermann še enkrat strinja. »Očitek, da imajo pravico do besede eni in isti seveda ni neutemeljena,« meni. A se ustavi pri argumentu, da niso nujno vsi razlogi za tako situacijo slabi.

Schneidermann se potem posveti kritiki filma *Pas vu, Pas pris*⁸ Pierra Carlesa. Problem naj bi bil predvsem v tem, da je Carles apliciral enake metode na prikazovanje novinarskih zvezd kot novinarji to počno sami.

Bourdieu je v knjigi predstavil učinke cenzure. Schneidermann se tudi v tem poglavju ukvarja s kritiko dokumentarnega filma *Pas vu Pas pris*. Očita mu cenzuro na vseh ravneh prikazovanja in dodaja, da je danes cenzura bolj prefinjena. »Ne cenzuriramo več motečih elementov, ampak predvsem dolgočasne« (Schneidermann 1999, 136). Schneidermann zagovarja, da je bralec oziroma gledalec tisti, na katerega moramo misliti, ko pišemo članke, oziroma delamo oddaje. »Če se bralec dolgočasi, ali ne razume, ne preostane drugega, kot da članek še enkrat napišemo« (Schneidermann 1999, 136).

Schneidermann očita knjigi *Na televiziji* predvsem dve stvari: poenostavljanje in nesprejemanje ugovorov. Bourdieuju bi lahko očitali iste stvari, kot jih sam očita medijem, meni, in sicer obtoževanje brez pravega dokaza, posploševanje, osredotočanje na nekaj lahkih tarč, uporabljanje formul, ki želijo narediti čim večji vtis ... (Schneidermann 1999, 10). Podobne kritike je izrazilo tudi več drugih novinarjev in tudi nekaj znanstvenikov, Bourdieu pa je sicer tudi v knjigi zapisal, da se je moral »zateči k poenostavljanju in približkom« (Bourdieu 2001, 8). Bourdieu naj bi knjigo uporabil kot napad na medijske intelektualce, ki jih označuje kot »fast-thinkers«, saj je zapisal, da ima »televizija neke vrste dejanski monopol nad umskim razvojem zelo velikega dela prebivalstva« (Bourdieu 2001, 16). Schneidermann torej očita Bourdieuju bipolarni pogled na svet, saj naj bi sociolog razdelil tako novinarje kot medije na »dobre« in

---

⁸ Film prikazuje delovanje programa *Canal Plus* in drugih nacionalnih medijev in analizira, kaj na televiziji ne vidimo. Film je najprej zavrnil kanal *Canal plus*, nato pa je krožil po Franciji in kmalu zaradi podpore aktivistov in publike zbral 600.000 frankov potrebnih za prikazovanje filma na *Canal plus*.

»slabe«. Schneidermann meni, da tako kot sociologe zanimajo le deviacije medijev, saj sledijo logiki svojega poklica, izobraževanja, pogleda na svet in načina dela, tako tudi novinarje zanimajo predvsem družbene deviacije.⁹ Schneidermann naslovi to kritiko pravzaprav na vse sociologe, saj naj bi se ti ukvarjali predvsem z osredotočanjem na strukturne logike poklica v škodo svobodi poklica in ne da bi se ozirali na določene razlike, ki obstajajo v medijih. Ukvarjali naj bi se torej le s kritiko in ne z razumevanjem delovanja medijev.

Drugi očitek Schneidermanna pa zadeva Bourdieujevo nesprejemanje ugovorov. To zadeva predvsem nastop v Schneidermannovi oddaji januarja 1996, saj meni, da je dal Bourdieuju zadosti časa za predstavitev analize delovanja medijev, kar je sociolog zanikal. Meni tudi, da Bourdieu ni prenesel kritike drugih sogovornikov. Schneidermann to opiše takole:

Proti koncu oddaje, je šel Guillaume Durand še enkrat v napad, in očital Bourdieuju, da je skušal pod krinko pristojnosti sociologa skriti angažiranost. »V bistvu ni imela podpora stavkajočim, čeprav vredna spoštovanja, nobene znanstvene vrednosti«, je menil novinar. Pobitost profesorja se je še povečala. Zavzdihnil je in odgovoril: »Da bi lahko odgovoril na ta napad, bi rabil vsaj dve uri« (Schneidermann 1999, 73).¹⁰

Fortin postavi zanimivo vprašanje o tej polemiki in sicer, ali se lahko status diskurza sociologa primerja z novinarskim ali političnim. Ali lahko označimo sociološki diskurz kot znanstveni in če ga lahko, ali ga lahko postavimo na isti nivo kot novinarski ali politični diskurz (Fortin 2000, 14)? Schneidermann je odgovoril takole:

---

⁹ Schneidermann poda primer francoskih predmestij, novinarje naj bi zaradi logike poklica v predmestjih zanimali predvsem nemiri, sociologe pa zaradi istega razloga zanimajo medijske nepravilnosti poročanja o teh istih nemirih.

¹⁰ Fortin na to pripomni, da tema oddaje ni bila vprašanje, ali so imeli stavkajoči prav ali ne, temveč analizirati produkcijske mehanizme televizijskih informacij tega dogodka (Fortin 2000, 14).

Zadevo obračam na vse strani: Durandovo vprašanje, ki je trajalo trideset sekund, pač zahteva odgovor v tridesetih sekundah (Schneidermann 1999, 78).

Schneidermann konča knjigo z izjavo, da so mu Bourdieujeve besede pomagale prepoznati pritiske, ki delujejo nanj, a se jih zato še ne želi osvoboditi. Schneidermann namreč meni, da se kritika novinarske naglice, posnemanja, enoumja, iskanja rejtingov in senzacionalizma, avtocenzure, ki jo predstavi Bourdieu, lahko razloži preprosto s potrebo, da se stvari predstavijo »kratko, zabavno in udarno«. To niso naravni refleksi, ampak odločitve, ki jih novinarji sprejmejo – ali pa zavrnejo – vsak dan sproti (Schneidermann 1999, 140). Knjigo zaključi z besedami: »Vi zastopate zaslužjenost, jaz pa svobodo« (Schneidermann 1999, 140).

Tega mnenja ni izrazil le Schneidermann ampak tudi drugi novinarji. Bourdieu je obveljal za »guruja« privržencev medijske kritike. Sociolog Patrick Champagne meni, da je novinarski milje razburilo predvsem to, da je Bourdieu zavrnil prepoznati kot intelektualce tiste, ki so jih ustvarili mediji, in da ni »niti malo hvaležen«, da je lahko sploh govoril na televiziji (Champagne in Chartier 2004, 51). Bourdieu je na »sceno« vstopil s pomembnim kulturnim kapitalom, saj je bil član francoske akademije. Užaljeni odzivi tiskanih in elektronskih medijev na knjigo so pravzaprav presenetljivi, saj Bourdieu ni o medijskem svetu razkril ničesar posebno novega, zbudil pa je jezo francoskih medijskih intelektualcev kot so Luc Ferry, Alain Finkielkraut in Jacques Juillard, do katerih je bil še posebej kritičen.

Obstaja pa seveda šibkost Bourdieujevega razumevanja televizije in njegovega iskanja čistosti, jasnosti, saj se ne ujema z demokratično zahtevo, naj bo dostopna večini državljanov. Njegov nastop v oddaji pokaže, da se ne zna izražati tako kot novinarji s katerimi je soočen, njegovi odgovori so daljši, veliko zahtevnejši kot komentarji novinarjev in manj razumljivi. Bourdieu medijskemu poročanju tudi ne ponudi konkretnjših rešitev.

3.3 Smrt Pierra Bourdieuja v medijih

Pierre Bourdieu je umrl 23. januarja 2002. V naslednjih dneh sta njegovo ime in fotografija polnila naslovnice vseh francoskih časopisov. Uradne reakcije so izražale šok, emocije in žalost. Novico so objavili tudi v mnogih drugih evropskih časopisih, kjer so ga opisovali kot izjemnega in plodnega znanstvenika, Francija pa se je soočila z izgubo kontroverzne javne figure.

Bourdieuja so namreč mediji v zadnjih letih njegovega življenja označili za najbolj vplivnega intelektualca v Franciji. Novinar Jean Daniel je v *Le Nouvel Observateur* razlagal, da je »imel svoje mreže« (Daniel 2002). Michel Onfray, francoski filozof, je na to odgovoril, da je to očitek, ki ga nenehoma ponavlja novinarska elita (ki ima veliko bolj razvejane mreže). Bourdieu kot šef bande, sektaš in človek skritih mrež. Ta teorije mrež in poznanstev, je zapisal Onfray, je predvsem blizu novinarskemu diskurzu, ki svoja »razkritja« uporablja za pridobitev bralcev oziroma občinstva (Onfray 2002, 87).

Zanimivo je opazovati reakcije medijev na smrt Pierra Bourdieuja. Na francoski javni televiziji France 2 so novico objavili po štiridesetih minutah prve dnevnoinformativne oddaje. Bourdieuja so opisali kot »vplivnega intelektualca« na področju prosvete in znanega predvsem zaradi angažiranosti proti globalizaciji ter ostre kritike medijev in njihove vloge v družbi. Novica AFP ga je opisala kot avtorja bestselerja *Beda sveta*, ki je intelektualca »spremenila« v aktivista. Nato je leta 1998 francoski medijski prostor zajela »bourdieumanija«. Alzaški regionalni časopis ga je označil za »radikalnega intelektualca«, nepopustljivega in na strani poražencev, vedno v opoziciji proti zmagujočim (Champagne in Chartier 2004, 121).

V dnevnem časopisu *Le Figaro* so novico objavili z naslovom »Bourdieu: radicalité de la misère, misère de la radicalité« (»Bourdieu: radikalizem bede, beda radikalizma«) (Macé-Scaron 2002). *Le Nouvel Observateur*, revija, povezana z stranko socialistov, je objavila uvodnik s presenetljivo podobnim

naslovom: »Misère de la sociologie« (»Beda sociologije«) (Juillard 2002). Naslov dosjeja o Bourdieuju pa je bil: »Bourdieu, celui qui disait non« (»Bourdieu, tisti, ki je govoril 'ne'«) (Joffrin 2002). Brez dovoljenja so objavili neobjavljeno besedilo, kjer sociolog govori o svojem težkem otroštvu v internatu in ponižanjih, ki jih je moral pretrpeti, kar je vplivalo na njegovo vizijo družbenih razmerij. Bourdieujevo udejstvovanje v politiki so razlagali z njegovim nesrečnim otroštvom in ponižanjem, ki ga je doživel, ko je kot študent iz provincialnega mesta Pau prišel študirat v Pariz. Vse svoje življenje naj bi bilo tako maščevanje vplivnežem (Muller 2002, 5). V časopisu *Le Nouvel Observateur* mu očitajo »socialno zavist« in skušajo vso njegovo delovanje skrčiti na to, da je imel pač težko mladost, kar naj bi spodbudilo »radikalnost« njegovih idej. Laurent Joffrin, ugleden novinar pri *Nouvel Observateur*, zapiše tudi, da je bil Bourdieu subtilen v idejah, a ko se je spustil v politično areno, brez vsakršne nianse (Joffrin 2002). Tudi novinarska legenda Françoise Giroud govori o njem kot šefu sekte, omenja njegovo paranojo in doda: »Če bi imel vsaj polovico talenta Joséja Bovéja, mu ne bi bilo tako kruto trpeti zaradi pomanjkanje publicitete« (Giroud 2002).

Kar preseneča pri branju reakcij je to, da mediji poudarjajo predvsem njegov politični angažma, opisujejo ga kot »prisotnega na bojih na vseh frontah« (*Le Monde* 2002). Tako predstavljajo tudi njegovo znanstveno delo. Tiskovna agencija AFP (C. Casteran) je knjigo *La Misere du Monde* (Beda sveta) opisala takole: »Leta 1993 je objavil zajetno delo dolgo skoraj 1000 strani *La Misere du Monde*. Ta analiza družbenih razlik je postala best-seller in gonilo angažiranosti ...« Kasneje še doda: »Zahvaljujoč Bourdieuju je svet postal preprost, razdeljen med vladajoče in vladane« (v Goussault 2002). *Le Monde* pa je knjigo opisal kot »zgovoren manifest«.

Le malo pa se govori o Bourdieuju kot znanstveniku. Je temu vzrok nepristnost in nezmožnost obstoja znanstvenega diskurza v medijih? To oteži razumevanje in močno poenostavi štirideset let znanstvenega dela. Pojavi se tudi vprašanje, kako pomembna se zdi medijem angažiranost intelektualca na politični sceni.

Smrt Pierra Bourdieuja pa je nedvomno postavila ideološko debato pred znanstveno.

4 MEDIJSKA REPREZENTACIJA INTELEKTUALCEV

Preden začnemo analizirati medijsko reprezentiranje kritičnih intelektualcev, kratek razmislek o povezanosti med novinarji in intelektualci. Intelektualec in novinar sta namreč bolj povezana, kot je to vidno na prvi pogled. Intelektualno in novinarsko polje se prepletata že od svojega nastanka. Zgodovinarja Pascal Ory in Jean-François Sirinelli trdita, da je afera Dreyfus, ki je ustvarila kategorijo intelektualca, svoj uspeh lahko pripisala tudi razvoju tiska in časopisni dejavnosti. Zagovorniki kapitana Dreyfusa brez te najbrž ne bi dosegli oziroma pridobili javne simpatije, kakor so jo lahko prek časopisa *L'Aurore*, tudi Zola je svoje znamenito pismo predsedniku francoske republike z naslovom *J'accuse* (Obtožujem) objavil prav tam. Po drugi strani pa so prispevki pisateljev kot so André Malraux, Albert Camus, Jean Paul Sartre in drugih ustvarjali prestiž referenčnih dnevnih časopisov (Ory in Sirinelli v Rémy 1995, 33).

Tako intelektualci kot novinarji pa delijo tudi negotovost o svojem položaju. Ne novinarji ne intelektualci namreč niso strogo začrtana socialna kategorija. Novinarji niso priznani kot profesija, intelektualci pa so zabrisana kategorija, ki jo vsak definira drugače. Tako novinarji kot intelektualci že od svojega nastanka naprej stremijo k priznanju. Profesionalizacija novinarskega poklica ostaja nerešen problem, kot tudi njegove etične norme, še posebej objektivnost, pa tudi njihova avtonomija. Različnost novinarskih praks, dvoumnost njihovega predstavljanja in neobveznost etičnega kodeksa tvorijo nedoločni obraz novinarstva, tako sociolog Remy Rieffel. Dodajmo, da je novinarstvo izjemno hierarhično organiziran poklic, kjer najvišje položaje zasedajo televizijski novinarji – zvezde, ki zasenčijo velik del ostalih novinarjev.

Intelektualci se podobno srečujejo s problemom nedoločnosti svojega položaja nekje med ekspertom in prerokom, pa tudi z nenehnimi redefinicijami identitete intelektualca oziroma kar svojega propada. Ta interpretacija je od prevlade medijev v javni sferi še pogostejša. V Franciji, kjer se intelektualci definirajo

predvsem v luči funkcije izpraševanja oblasti in njenih odločitev, je prednostno tematiziranje medijev njihov položaj močno omajalo (Ory v Rémy 1995, 36).

Intelektualci so izgubili dostop do javne sfere in precej vpliva, a kriza je prevladala na obeh poljih. Po letu 1981 je začelo število zasebnih televizijskih kanalov v Franciji strmo naraščati, ugled univerz pa upadati, kar je pomembno vplivalo tako na novinarje kot na intelektualce (Rémy 1995, 34). Sodeč po študiji, ki jo je opravil sociolog Rémy Rieffel, se novinarji namreč pritožujejo nad splošnim rivalstvom in iskanjem zgodb za čedalje bolj tekmovalno tržišče informacij, ki spodbuja krizo zaposlovanja, delovne rutine in prevlado televizijske produkcije (Rémy 1995, 38). Zgleden primer izgube avtonomije je zgodba novinarko Aline Palier, ki je vodila literarno oddajo na francoski regionalni televiziji France 3. Novinarko je poklical tiskovni predstavnik Bernarda-Henry Lévyja, saj je izšla njegova nova knjiga. Novinarka je njegov nastop na oddaji zavrnila, saj po njenem mnenju ni sodila v oddajo namenjeno regionalni produkciji, predstavitev njegove knjige pa so načrtovali že na več drugih regijskih oddajah. Šef redakcije je njeno zavrnitev obšel in vseeno povabil Lévyja (novinarka pa je intervju v znak protesta nato prepustila kar šefu redakcije) (Champagne in Chartier 2004, 108).

4.1 Nezaupanje med intelektualci in novinarji

Za odnos med novinarji in kritičnimi intelektualci je značilno tudi globoko nezaupanje. Veliko intelektualcev namreč ne želi nastopati v medijih, saj menijo, da jih novinarji neprenehoma narobe citirajo oziroma interpretirajo. Tudi za Bourdieuja je novinar »predmet in vir manipulacije« (Bulc 2003, 219). Bourdieu označi novinarsko polje kot »družbeno strukturiran prostor oziroma polje sil, v katerem vladajo stalni odnosi neenakosti in ki je stalno prizorišče bojov za spremembo ali ohranitev razmerja v tem polju sil« (Bulc 2003, 220). Kolaboracijo z novinarji, kakor to imenuje Bourdieu, naj bi podpirali tisti posamezni eksperti, ki so »najprej pripravljene podleči skušnjavam »eksternih profilov«, ker imajo manj specifičnega kapitala (znanstvenega, literarnega itd.)

in so manj prepričani v specifične profite, ki jim zagotavlja lastno polje« (Bourdieu 2003, 68). Tako mnenje nedvomno deli veliko kritičnih intelektualcev, to pa dajo čutiti novinarjem, kar nedvomno vpliva na njihovo poročanje. Sodelovanje z mediji prinaša tudi določeno izgubo kritične avre pred kritično javnostjo.

Napaka Pierra Bourdieuja naj bi bila po mnenju Anne-Friederike Muller tudi vnaprejšnje (pre)strogo obsojanje novinarjev in medijev. Kar nekaj novinarjev naj bi namreč delilo njegove misli, zato bi jih lahko Bourdieu naslovil drugače (predvsem kritične novinarje pri časopisu *Le Monde*). Namesto vseobsegajoče obsodbe, bi se lahko bolj prepustil prepričevanju, očita mu pomanjkanje pravega dialoga (Muller 2002, 8). Veliko novinarjev naj bi kritiziral po krivici, oziroma jih že vnaprej obsodil, brez možnosti spremembe. Bourdieu intelektualec je uporabljal drugačen način komuniciranja kakor Bourdieu znanstvenik. V političnem polju je uporabljal pamflete, novinarske članke ali govore pred ljudmi, ki so delili njegovo mnenje. Razen enega nastopa na televiziji, kjer se je pritoževal nad nepoštenimi vprašanji in nad tem, da je bil med govorjenjem večkrat prekinjen, se Bourdieu nikoli ni spustil v direktno debato s tistimi, ki niso imeli enakega prepričanja. Njegovi nasprotniki so ga večkrat opisovali kot dogmatičnega in napadalnega aktivista (Muller 2002, 8).

Intelektualci se pogosto predstavljajo kot imetniki resnice, vse druge pa označujejo za zavedene oziroma v hudi zmoti. To se zdi eden ključnih razlogov za nezaupanje med novinarji in intelektualci.

4.2 Intelektualci, novinarji in družbene spremembe

Intelektualci danes le redko nastopajo dnevno in kolektivno v javnosti, da bi izrazili svoja mnenja. Prav tako ne zagovarjajo odločitev vladajoče stranke ali se postavijo na stran stavkajočih. Dogodke skušajo razumeti šele *a posteriori*. Decembra leta 1995 pa je bila situacija drugačna. Intelektualci so nastopili kot skupina, na Bourdieujevem primeru pa lahko opazimo ne samo, kako mediji vidijo oziroma opisujejo intelektualce, ampak tudi socialna gibanja in družbene

spremembe, ki jih ti podpirajo. Zanimivo je, da mediji na popularne iniciative vedno znova negativno reagirajo. Leta 1995 ohranjanje socialnih pravic, ki so jih delavci pridobili z boji, večina medijev označi za staromodno, reakcionarno razmišljanje Francozov, ki si ne želijo sprememb, ki bile za državo nujno potrebne. Veliko je poudarjanja neracionalnosti ljudstva, ki zahteva nenehen status quo. A kako očitati neracionalnost profesorju na najvišjem akademskem položaju, kot je Collège de France?

Odobranje novinarjev pogosto leti na diskurz, ki uporablja besede, kot so reforme, modernost, prilagodljivost. Bourdieu jih je v svojih intervencijah uporabljal le redko ali pa skrajno kritično. Njegove intervencije in govori, v katerih liberalizem enači z barbarstvom, novinarji vidijo predvsem kot diskontinuiteto diskurza medijskih intelektualcev, ki takih izrazov ne uporabljajo, saj so »neracionalni«. Novinarji intelektualcu, kot je Bourdieu, torej ne očitajo norosti, shizofrenosti, kot to delajo stavgajočim, ampak s pikrimi pripombami namigujejo na njegovo nerazumnost. Bourdieu je sicer vedno nedvoumno razglašal, da se bori proti kapitalizmu.

4.3 Retorika intelektualca in retorika novinarja

Medijska reprezentacija kritičnega intelektualca je povezana tudi s kritiko, ki jo intelektualec naslovi na medijski svet. Intelektualec, ki se začne ukvarjati s kritiko medijev, še posebno, če se je loti z znanstvenega, torej objektivnega gledišča, ima vso možnost, da ga bodo označili za zagovornika utopične, torej direktne demokracije, levega radikalca ali pa za ljubitelja teorije zarote.

Mediji konstruirajo in reproducirajo hegemonijo neoliberalnega diskurza s specifičnim načinom upovedovanja, predvsem pa z zdravorazumsko naturalizacijo idej in dekontekstualizacijo. Množični mediji »vsrkavajo komunikacijo« (Luhmann 2004, 294) in spodbujajo novo, prevzete teme pa ostajajo v zavesti občinstva kot javne teme ali »splošno znano«; oblikuje se predstava o skupni realnosti, ki se je lahko vsak udeleži. Mediji se torej vedno predstavljajo kot inkarnacija pluralistične demokracije. Vehementne kritike

intelektualcev pa naj bi pod vprašaj postavile tako pluralnost kot demokracijo nasploh. Taka je bila tudi kritika profesorice filozofije Geraldine Muhlmann, ki je v knjigi *Du journalisme en démocratie* (O novinarstvu v demokraciji) zapisala, da Bourdieujeva kritika medijev »vsebuje nedemokratske elemente« (Muhlmann 2004, 57). Postavi pa se vprašanje, kako pluralnost dojemajo novinarji. Intelektualci očitajo medijem, da jih novinarji vabijo k razpravi, ko je ta nemalokrat že vnaprej določena. *Le Monde* je namreč po decembrskih dogodkih izdal dosje, kjer naj bi intelektualci izrazili svoje mnenje o medijskem delovanju. Razprava, ki naj bi analizirala odnose v medijskem svetu, se je razvila v razmišljanje o odnosu Pierra Bourdieuja do medijev, povabljeni pa so bili le intelektualci, ki so že sicer del medijskega prostora. Paradoks, ki spremlja ta odnos do kritičnih intelektualcev, pa je, kakor ugotavlja Serge Halimi, da se novinarji s kritikami v veliki meri strinjajo, a le dokler imajo nad podajanjem kritik monopol. Najbolj goreči zagovorniki medijev pa so medijski intelektualci, ki branijo medije kot nujni del demokratične države. Medijski intelektualci podeljujejo medijem verodostojnost; »reforme« predstavljajo kot razvoj, zaščito socialnih pravic pa kot statičnost. Zaščita demokratičnih pridobitev delovne zakonodaje, zdravstva, socialnega zavarovanja itd. pa postavljajo na stran konservativnosti.

Intelektualec in novinar se razlikujeta tudi po načinu kritiziranja. Intelektualec je lahko neusmiljen kritik, a se bo raje ukvarjal s kritiziranjem ideje, ne osebe. Ne ukvarjajo se torej z osebno motivacijo ali napadi, kar jih na televiziji ali v tisku postavi v šibkejši položaj, saj se novinarji raje osredotočijo na osebno motivacijo. Tako raje izprašujejo Bourdieuja kot mogočega naslednika Sartra, ki uresničuje svoje osebne ambicije, kot da bi predstavili njegove ideje. Ta način predvsem ustreza televizijski produkciji, saj je v dveh minutah veliko lažje narediti prispevek z osebno optiko, kot pa razložiti kompleksne ideje.

Bourdieu pred letom 1995 ni imel težav z mediji, *École Supérieure de Journalisme de Lille* (ugledna novinarska izobraževalna institucija) ga je celo povabila k sodelovanju pri vzpostavitvi medijske opazovalnice. Povabilo je sprejel in na uvodnem predavanju predstavil svoje videnje novinarskega polja,

pa tudi vlogo sociologa, ki je tu zato, da novinarju pomaga razumeti različne socialne mehanizme in ne samo kritizirati njegovo dejavnost. Na koncu mu je znani novinar zastavil vprašanje: »To delo opravljam že 32 let. Začel sem kot mlad reporter, zdaj pa sem direktor redakcije France Inter. Oprostite, da sem opravljal ta poklic trideset let in da nisem zadosti inteligenčen, saj nisem razumel vsega, kar ste rekli in tudi ne vseh očitkov, ki ste nam jih predstavili« (Champagne in Chartier 2004, 19). Primer je tipičen za odnos novinarjev do Bourdieuja pa tudi do drugih intelektualcev na splošno. Medijsko polje kritike ne sprejme, označi jo za nerazumljivo in se pretvarja, da je pravzaprav kritik medijev tisti, ki ne razume medijev in njihovega načina delovanja. Tipični očitki, ki so jih uporabljali novinarji kot odgovor na Bourdiejeva dela, so bili »ideologija«, »agitprop«, »determinizem« in »pesimizem«. Njega pa so opisovali kot »sociologa-terorista«, »intelektualnega diktatorja«, »guruja« in »kulturnega voditelja«. Vsi ti očitki pa kažejo na nelagodje, ki ga čutijo mediji do vloge intelektualca danes (Muller 2002, 6).

Henri Maler, profesor na Université de Paris 8, je na to pripomnil, da so Bourdieuju pogosto očitali, da na kritike ne odgovarja prek medijev. To kaže na novo nalogo, ki so jo novinarji postavili intelektualcem in sicer dolžnost, da na kritiko odgovorijo. Novinarji se v odnosu do intelektualcev in v njihovem interpretiranju vse pogosteje postavljajo v vlogo sodnika (Champagne in Chartier 2004, 119).

Seveda pa med novinarji in intelektualci obstajajo tudi uspešna razmerja, Pierre Bourdieu je bil na primer večkrat povabljen na radio *France Culture*, kjer je imel več intervjujev in predstavitev novoizdanih knjig. O medijskem prostoru torej ni mogoče imeti totalne predstave in tudi ne uniformne kritike. V svetu množičnih medijev vsekakor obstajajo možnosti izražanja mnenja in kritične misli.

Medijska reprezentacija intelektualca pa je povezana tudi z izražanjem. Novinarji, še posebej tisti na televiziji, govorijo hitro, kratko in udarno, v nasprotju z intelektualcem, ki praviloma uporablja daljše stavke in zahtevnejše besedišče. Nastop Bourdieuja v Schneidermannovi oddaji nazorno pokaže,

kako sociolog nima lahkega jezika, pa tudi ne hitrega odgovora na zastavljena vprašanja. Njegovi odgovori so dolgi, intonacija počasnejša od novinarjeve, skratka, če pritrdimo logiki televizijskega poročanja, je Bourdieu za kamero »neprimeren«. Zastavlja pa se vprašanje: smo zaradi medijev že tako navajeni hitrega podajanja odgovorov, da intelektualci, kot je Bourdieu, res niso primerni za televizijo? Ali bi se morali intelektualci prilagoditi in se naučiti izražati bolj »novinarsko«? Kako lahko kompleksne ideje izrazimo v novinarskem formatu?

Izražanje in nastop sta najbrž najpogostejša kriterija za izbiro intelektualcev za nastop na televiziji. Vogrinc zelo dobro opiše, kako poteka izbira za spremljanje volitev na TV Slovenija. Vsakič sta izbrana dva intelektualca, vedno ista, ki ju Vogrinc opisuje kot osebi z izrecno osebnimi stališči, »ki niso popolnoma predvidljiva in so včasih kritična tudi do strani, ki jima je sicer ljubša, oba sta zgovorna in vpljudna in rada prideta, če se ju povabi« (Vogrinc v Bourdieu 2001, 79). Mediji ju prepoznavajo kot kolega z razumljivimi stališči, hkrati pa sta zanesljivi stranki, ki v studiu ne bosta povzročali težav. Njuni stališči bosta sicer različni, a ne pregrobi (Vogrinc v Bourdieu 2001, 79–80). V teh nekaj povedih lahko postavimo novinarske zahteve za vstop v javno sfero: zgovornost, kritičnost (a le do določene meje), pripravljenost na nastop, »razumljivost« in zanesljivost, dodajmo za določen tip oddaj še prepirljivost.

4.4 Odnos novinarja do intelektualca

Univerzitetniki in raziskovalci danes stopajo v javnost z odgovori v dnevnem časopisju, intervjujih ali bolj indirektno v poročilih o objavljenih knjigah. Kako torej poteka odnos med novinarjem in znanstvenikom oziroma intelektualcem? Ko želijo novinarji razjasniti določeno vprašanje, za mnenje vprašajo specialista socialnih ved, vendar ne želijo ne poročati o intelektualnih problemih ne urejati sporov. Največkrat zato, ker o njih nič ne vedo, pa tudi zato, da ne bi preveč zmotili njihove analize dogajanja. Iščejo znanje, predvsem pa potrditev svojih lastnih idej in hipotez. Vloge znanstvenika ali intelektualca ne vidijo v

pripadnosti določeni skupini ali programu, ampak predvsem kot specialista za določeno področje (François in Neveu 1999).

Za novinarja je najpomembnejše, da njegov sogovornik sprejme logiko novinarskega dela in produkcije. Znanstvenik oziroma intelektualec mora znati podati na mestu in v kratkem časovnem roku razumljivo sintezo svojih raziskovanj, brez veliko specifičnega besedišča. Novinar torej išče dobrega učenjaka, takega, ki kontrolira svoje občutke in poda stabilizirano sliko sveta.

4.5 Nerazumevanje intelektualnega polja

Novinarji so izjemno individualizirani posamezniki, za katere se zdi, da jih je strah angažiranosti, naj bo ta politična ali intelektualna. Stremijo k objektivnosti, ki pa se v predstavitvi angažiranih intelektualcev pogosto pojavlja kot ironična distanca in sumničenje o njihovi skritih namerah. Novinarji pogosto niso sposobni razumeti heterogenega polja intelektualcev in ga predstavljajo skrajno poenostavljeno. Mediji intelektualce pogosto predstavljajo kot udeležence boja za oblast ali kot rivale, ki se bojujejo za prvo mesto. Novinarsko gledanje na intelektualce je predvsem, kako lahko določen ekspert pokriva določeno tematiko. Intelektualni svet je torej razdeljen, saj se ne znajo strinjati o nobeni stvari. Novinarji večkrat predstavljajo intelektualni svet, kot da deluje po principu konkurenčnih podjetij, ena ideja bo nekdo bolje prodal kot druga. Repräsentacija intelektualcev da čutiti prikriti antiintelektualizem novinarjev. Koliko novinarjev se ob delu še izobražuje? Koliko jih ima pravzaprav čas za prebiranje knjig? Novice o smrti Bourdieuja kažejo na izredno podobnost napisanih tekstov, kar da misliti, da je najbrž le malo novinarjev prebralo njegova dela in da podajajo le približke, ki jih povzemajo od kakega drugega novinarja oziroma tiskovnih agencij. Zgovoren primer se je zgodil v aferi Mitterand jeseni leta 2009. Francoski minister za kulturo je bil obtožen pedofilije, polemika je izbruhnila zaradi knjige, ki jo je napisal, preden je postal minister. Mitterand je v intervjuju vprašal novinarko, če je knjigo sploh prebrala, ona pa je odgovorila, da je prebrala tiste dele, ki so sprožili polemiko.

Zastavlja se torej vprašanje, ali naj kritični intelektualec sploh nastopa na televiziji. Brezpogojnega odklonilnega odnosa do nastopa na televiziji Bourdieu ne zagovarja. Pravi, da je znanstvenik javnosti dolžan predstaviti svoje izsledke. A kako? Rešitev, ki jo ponuja, je vzajemno dogovarjanje o pogojih nastopanja na televiziji ter o primernem načinu obravnave določene teme med novinarjem in znanstvenikom, kar pa v isti sapi zavrne kot utopijo. Paradoksalno je, da s tem kot utopični zavrne tudi lastni predavanji pred televizijskim avditorijem, čeprav ju razume kot »intervencijo« (Bourdieu 2001, 8), v kateri naj bi sam razpolagal s produkcijskimi sredstvi medija. Da s produkcijskimi sredstvi televizije intelektualec ne more razpolagati zaradi specifičnega delovanja televizijskega medija, nazorno pokaže Vogrinc (v Bourdieu 2001, 220–221). Poudari pa, da se intelektualci lahko omejijo na to, da povedo svoje mnenje v trenutku, ko je potrebna sociološka intervencija.

5 SKLEP

Naloga je skozi primer Pierra Bourdieuja želela raziskati, kakšen položaj imajo danes kritični intelektualci in glede na to, da danes velja, da si intelektualec, ker so te tako označili mediji, kako so torej ti predstavljeni v medijih. To je bilo zanimivo raziskovati predvsem v Franciji, kjer imajo intelektualci danes različne povezave s političnimi institucijami in poslovnim sektorjem, saj se je njihova vloga v izobraževalnem in kulturnem kontekstu spreminjala. Francoska moderna družba je namreč svojim intelektualcem podelila neprecedenčno veliko vlogo. V nobeni drugi družbi niso bila njihova mnenja o dnevni politiki, moralnih ali ekonomskih debatah tako upoštevana in pomembna. Njihovim mnenjem so prisluhnile tako elite kot ljudstvo. Kaj se je torej zgodilo? Na ta odgovor je deloma želela odgovoriti ta diplomska naloga, s pomočjo primera Pierra Bourdieuja, uglednega akademika, ki so ga mediji v trenutku, ko je izstopil iz znanstvenega polja, opisali kot guruja in političnega povzpetnika. Mediji so to lahko počeli, ker je pestra in omadeževana zgodovina intelektualcev to dovoljevala, pa tudi zaradi nezaupanja, prezira, ustaljenih vzorcih poročanja in nerazumevanja (kritičnih) intelektualcev.

Preverjala sem hipotezo, da kritični intelektualec v javni sferi danes le težko obstaja, saj so si jo zavzeli mediji, ki tudi definirajo, o čem se bo govorilo in s kom, ter tako tudi vplivajo na odnos do določenih tem. Ugotovila sem, da mediji angažiranost predstavljajo kot zablodo, predvsem s poudarjanjem preteklih, napačnih odločitev intelektualcev. Mediji želijo, da jim intelektualci služijo predvsem kot eksperti, ki podajajo prispevku učen podton. Intektualec tudi ne obvlada izražanja v televizijskem okviru, kar pa mu onemogoča tudi sam dispozitiv. Analizo medijskega delovanja novinarji označujejo kot nerazumevanje realnosti novinarskega dela. Mediji tudi raje izpostavijo osebne »motivacije« intelektualcev kot njihove politične oziroma znanstvene argumente. Medijska reprezentacija kritičnih intelektualcev je torej negativno obarvana.

Očitki tako ene kot druge strani se srečajo na polju odgovornosti, novinarji intelektualcu, ki se ne drži vloge prijaznega učenjaka in se angažira v javnosti, kmalu začnejo očitati neodgovornost, saj naj bi s tem prekoračil meje dovoljenega in odgovornega. Za kritičnega intelektualca pa je novinar že *a priori* neodgovoren, torej nezmožen predstavljanja kakršnekoli kritične osti, zato se intelektualec medijskega pojavljanja izogiba. Ali naj se torej intelektualec pojavlja v medijih? Bourdieu se je temu izogibal, na televiziji je imel slabo izkušnjo. Po drugi strani pa ne moremo reči, da ni bil viden, saj je sodeloval pri izdajanju časopisa in dosegel izredno prodajo knjige *Na televiziji*. Predvsem pa ostaja vprašanje, bi bil Bourdieu danes tako spoštovan v akademskih krogih, če bi se redno udeleževal v političnih oddajah? Lahko bi rekli, da je mesto kritičnega intelektualca izven medijskega prostora, v ustvarjanju drugačnih načinov podajanja informacij. Ustavimo pa se pri dostopnosti in razširjenosti drugačnih oblik informacij. Koga bo medtem poslušala javnost?

Strinjamo se s francoskim filozofom Jacquesom Bouveresseom, ko pravi, da nima svoboda tiska večjega sovražnika kot sam tisk. Bourdieuju so večkrat očitali, da kvira ugled medijem, jih predstavlja preveč v črno-beli sliki. Zagotovo pa si mediji najbolj škodujejo prav sami. To je še ena stična točka med novinarji in intelektualci. Bourdieuja so najbolj kritizirali prav medijski intelektualci, torej »njegov krog«, ne sami novinarji. V intelektualnem prostoru so prevladali medijski intelektualci in njihov pogled na svet (ki se sicer hitro spreminja), podobno pa se je zgodilo v novinarstvu, kjer danes televizija narekuje pravila igre. Kritični glasovi v medijih obstajajo, a jih nemalokrat preglasijo novinarsko iskanje senzacij in pristrano poročanje. Povedali smo že, da se francoski intelektualni svet deli na dve sili, prvo, ki oporeka in izprašuje ustaljene vzorce, in drugo, ki služi obstoječemu istemu. Boj, tako novinarjev kot intelektualcev, se torej nahaja na istem področju. In tu se nahaja tudi največji prepad med tema dvema svetovoma.

6 LITERATURA

Bezat, Jean-Michel. 1995. Des experts de gauche appuient la réforme de l'assurance maladie. *Le Monde*, 6 (30. november).

Bonelli, Laurent in Hervé Fayat. 2006. De compagnon de route à conseiller du patronat. *Le Monde Diplomatique* 53 (5). Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/2006/05/BONELLI/13429> (15. november 2009).

Bourdieu, Pierre. 1996. La télévision peut-elle critiquer la télévision? Analyse d'un passage à l'antenne. *Le Monde diplomatique* 43 (5). Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/1996/04/BOURDIEU/2633> (15. november 2009).

--- 2001. *Na televiziji*. Ljubljana: Založba Krt.

--- 2003a. *Znanost o znanosti in refleksivnost*. Ljubljana: Liberalna akademija.

--- 2003b. *Sociologija kot politika*. Ljubljana: *cf.

Bouveresse, Jacques. 2003. *Bourdieu, savant et le politique*. Marseille: Agone.

Bulc, Gregor. 2003. Na televiziji. *Družboslovne razprave* 43 (XIX): 219–221.

Champagne, Patrick in Roger Chartier, ur. 2004. *Pierre Bourdieu et les médias. Thèmes rencontrés. INA – Sorbonne*. Paris: L'Harmattan.

Chemin, Ariane. 1995. Politiques, syndicalistes et intellectuels se livrent une petite guerre des listes. *Le Monde*, 11 (16. december).

Čander, Mitja. 2010. Raport s parkirišča. *Dnevnik*, 30. januar. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042333937 (15. februar 2010).

Daniel, Jean. 2002. Pourquoi le sacre ... *Le Nouvel Observateur*, 40 (31. januar–6. februar).

Duval, Julien, Christophe Gaubert, Frédéric Lebaron, Dominique Marchetti in Fabienne Pavis. 1998. *Le décembre des intellectuels français*. Paris: Raison d'agir.

Fleck, Christian, Andreas Hess in E. Stina Lyon, ur. 2009. *Intellectuals and their publics: Perspective from the social sciences*. Ashgate: Burlington.

Foucault, Michel. 1973. Intelektualci in oblast. *Razprave, Problemi* 11 (128–132): 135–140.

Fortin, Pascal. 2000. *Bourdieu, Schneidermann et le journalisme: Analyse d'une contre-critique*. Dostopno prek: <http://commposite.uqam.ca/2000.1/articles/fortin.htm> (9. september 2009).

François, Bastien in Erik Neveu, ur. 1999. *Espaces publics mosaïques. Acteurs, arènes et rhétoriques, des débats publics contemporains*. Rennes: PUF.

Fuller, Steve. 2005. *The Intellectual*. New York: Icon Books.

Giroud, Françoise. 2002. L'ami du peuple. *Le Nouvel Observateur*, 42 (31. januar–6. februar).

Goussault, Bénédicte. 2002. *La mort de Pierre Bourdieu dans la presse*. Dostopno prek: <http://espacestemp.net/document499.html>. (18. september 2009).

Halimi, Serge. 2003. *Novi psi čuvaji*. Ljubljana: Maska.

Jennings, Jeremy in Anthony Kemp-Welch, ur. 1997. *Intellectuals in politics: from the Dreyfus affair to Salman Rushdie*. London: Routledge.

Joffrin, Laurent. 2002. Bourdieu, celui qui disait non. *Le Nouvel Observateur*, 50 (31. januar–6. februar).

Julliard, Jacques. 2002. Misère de la sociologie. *Le Nouvel Observateur*, 51 (31. januar–6. februar).

Kramberger, Taja. 2003. Možnost in nujnost kritičnega intelektualca: k prevodoma Bourdieuja in Wacquanta. *Družboslovne razprave* 43 (19): 49–55.

Kramberger, Taja in Drago B. Rotar, ur. 2006. *Bourdieu Pierre, Loic Wacquant, Načela za reflektivno družbeno znanost in kritično preučevanje simbolnih dominacij*. Koper: Annales.

Kurzman, Charles in Lynn Owens. 2002. The sociology of the intellectuals. *Annual review of Sociology* (28): 63–90.

Le Monde. 1995. Des intellectuels lancent un appel de soutien aux grévistes, (6. december).

--- 2002. Le pouvoir des mots, (26. januar).

L'Événement du jeudi. 1995. Guéguerre civile chez les maîtres-penseurs, (21. december).

Le Point. 1995. Intellectuels: tempêtes sous les crânes, (30. december).

Luhmann, Niklas. 2004. Konstrukcija realnosti: mediji kot spomin družbe. *Nova revija* 22 (267–268): 294–295.

Macé-Scaron, Joseph. 2002. Bourdieu: radicalité de la misère, misère de la radicalité. *Le Figaro*, 12–13 (25. januar).

Muhlmann, Géraldine. 2004. *Du journalisme en démocratie*. Paris: Éd. Payot & Rivages.

Muller, Anne Friederike. 2002. Sociology as combat sport. Pierre Bourdieu – admired and reviled in France. *Anthropology today* 18 (2): 5–8.

Neveu, Erik in Rodney Benson. 2005. *Bourdieu and the journalistic field*. Cambridge: Polity.

Onfray, Michel. 2002. *Celebration du génie colérique*. Paris: Gallilé.

Rieffel Rémy. 1995. Journalists and Intellectuals: A New Cultural Configuration? *Reseaux* 3 (1): 31–44.

Saïd, Edward W. 2000. Kaj zastopa intelektualcev. *Sodobnost* 48 (5): 851–862.

--- 2001. Javna vloga pisateljev in intelektualcev. Dostopno prek: <http://www.finance.si/onfind.php?mode=find&act=yes&wcre=Edward%20Saïd> (18. september 2009).

Schneidermann, Daniel. 1996. La télévision peut-elle critiquer la télévision? Réponse à Pierre Bourdieu. *Le Monde diplomatique*, (maj). Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.fr/1996/05/SCHNEIDERMANN/2778> (15. december 2009).

---1999. *Du journalisme après Bourdieu*. Paris: Fayard.

Swartz, David L. 2003. From Critical Sociology to Public Intellectual: Pierre Bourdieu and Politics. *Theory and Society* 5/6 (32). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3649659> (7. julij 2008).

Todorov, Tzvetan, Alina Clej in Lawrence D. Kritzman. 1997. The Genealogy of the intellectual since the French Enlightenment. *PMLA* 5 (112): 1121–1128. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/463487> (16. maj 2008).

Weill, Nicolas. 1995. Ces professeurs phares. *Le Monde*, 15 (16. november).

Winock, Michel. 1999. *Le siècle des intellectuels*. Paris: Seuil.